

VASILE CRETU

general de brigada magistrat
doctor în drept internațional public

**DREPT
INTERNAȚIONAL PENAL**

EDITURA SOCIETĂȚII TEMPUS ROMÂNIA
București, 1996

care prin legislația penală internă a fost incriminată și propaganda în favoarea războiului. Meritul îi aparține marelui jurist de drept internațional penal Vespasian V.Pella, care, în 1928, ca raportor al proiectului noului cod penal român, a introdus printre infracțiunile contra dreptului păcii și relațiilor internaționale și propaganda de război, aceasta figurând apoi în codul penal ce a fost adoptat în 1936⁹.

Codul penal actual prevede în Titlul XI, intitulat "Infracțiuni contra păcii și omenirii", la art.356, infracțiunea denumită "Propagandă pentru război", în următoarea formulare: "Propaganda pentru război, răspândirea de știri tendențioase sau inventate, de natură să servească ajutorului la război, sau orice alte manifestări în favoarea dezlănțuirii unui război, săvârșite prin grai, scris, radio, televiziune, cinematograf sau prin alte asemenea mijloace". Fapta incriminată se pedepsește cu închisoare de la 5 la 15 ani.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1) Ian Brownlie, op.cit., p.185-188.
- 2) N. Dașcovici, op.cit., p.323.
- 3) Dr. Vasile Crețu, op.cit., p.88-93.
- 4) Vezi textul proiectului în Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.231-232.
- 5) Stefan Glaser, op.cit., vol.II, p.28.
- 6) Stefan Glaser, op.cit., vol.II, p.28.
- 7) Stefan Glaser, op.cit., vol.II, p.29-34.
- 8) Grigore Geamănu, Dreptul internațional penal ..., op.cit., p.142.
- 9) Iulian Poenaru, op.cit., p.25-26.

CAPITOLUL XI.

CRIMELE DE RĂZBOI

1. Considerații Introductive.

Crimele de război constituie o categorie importantă de fapte penale prin care se încalcă în mod grav regulile stabilite prin tratatele internaționale sau cu caracter cutumiar referitoare la modul de desfășurare a conflictului armat și la protecția anumitor categorii de persoane și bunuri în cadrul acestuia.

Principiile și normele de drept internațional referitoare la conducerea ostilităților, la mijloacele și metodele de luptă la care se recurge în cadrul conflictului armat, inclusiv la limitele în care acestea pot fi folosite, ca și cele privind protecția, în condițiile speciale ale acțiunilor de luptă, a anumitor categorii de persoane și bunuri, se aplică în mod egal și nediferențiat tuturor părților implicate în conflict, menirea acestor reguli fiind de a limita efectele distructive ale confruntărilor militare și de a impiedica producerea de distrugeri inutile, de a umaniza, pe cât posibil, prin limitarea ostilităților și atenuarea rigorilor acestora, în măsura în care necesitățile militare o permit, recurgerea la forța armelor și de a determina pe combatanți de a se abține de la excese, dincolo de orice rațiune și justificare.

Convențiile internaționale în materie cuprind de aceea îndeosebi obligații și interdicții pentru participanții la conflictul armat, a căror încălcare atrage răspunderea internațională a statelor implicate în conflict, dar și răspunderea personală, cu caracter penal de drept intern sau internațional, a fiecărui combatant.

Înainte de a stabili condițiile și limitele în care se angajează răspunderea penală internațională pentru încălcarea principiilor și normelor dreptului conflictelor armate este necesară prezentarea respectivelor principii și norme. Studiul crimelor de război impune analiza principalelor reguli de fond ale dreptului conflictelor armate¹⁰.

Stabilirea că o anumită faptă concretă constituie o crimă de război, fie că aceasta este prevăzută în cadrul aceleiasi convenții, fie printr-un instrument juridic separat, trebuie să se facă întotdeauna prin raportarea la regulile convenționale care sunt încălcate, configurația juridică a crimei respective, conținutul și aspectele ei particulare, conturându-se numai după analiza fiecăreia dintre convențiile în care sunt prevăzute normele a căror înfrângere se sanctionează penal.

Dreptul conflictelor armate, bazat timp de secole în principal pe cutume internaționale, este astăzi într-o importantă măsură cuprins în instrumente juridice convenționale, care au fixat cutumele consacrate și au dezvoltat succesiv reglementările anterioare.

Principiile fundamentale, precum și principalele reguli ale dreptului pozitiv în materie, sunt cuprinse în Convenția a IV-a de la Hagă din 1907 referitoare la legile și obiceiurile războiului terestrui și regulamentul anexă al acesteia, precum și în cele patru Convenții de la Geneva din 1949 privind protecția victimelor războiului, care se referă la imbunătățirea soartei rănitilor și bolnavilor din forțele armate în campanie (I), la imbunătățirea soartei rănitilor, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime (II), la tratamentul prizonierilor de război (III), și la protecția persoanelor civile în timp de război (IV), ale căror prevederi au fost reafirmate și dezvoltate în 1977 prin două protocoale adiționale, care privesc protecția victimelor conflictelor armate internaționale (I), respectiv neinternaționale (II).

Alte instrumente juridice internaționale cu caracter convențional reglementează aspecte particulare ale dreptului conflictelor armate, în special în domeniul interzicerii sau limitării folosirii anumitor categorii de arme sau metode de luptă.

În măsura în care pe cale convențională nu au fost fixate în totalitate cutumele existente în acest domeniu sau se constată existența unor lacune, datorate vastității și complexității domeniului de reglementare, mobilității deosebite a dezvoltărilor privind mijloacele și metodele de luptă, ca și exigențelor mereu crescânde ale comunității internaționale față de protecția datorată persoanei umane atât în timp de pace, cât și în timpul conflictelor armate, principiile și normele dreptului internațional umanitar se completează cu principiul cuprins în Clauza Martens, care figurează în majoritatea reglementărilor convenționale și potrivit căruia în cazurile neprevăzute de convenții persoanele civile și combatanții rămân sub protecția și sub imperiul principiilor dreptului internațional, așa cum acestea rezultă din uzanțele stabilite, din principiile umanitare și din exigențele constituției publice.

Principiul fundamental al dreptului conflictelor armate este că partile aflate în conflict nu trebuie să cauzeze adversarului daune disproportionate față de scopul războiului, care este acela de a distruge sau de a slabii potențialul militar al inamicului și nu inamicul însuși.

De aici rezultă alte două principii fundamentale și anume că persoanele puse în situația de afară din luptă și cele care nu participă la ostilități trebuie să fie tratate cu onoare, protejate și respectate și că

pările la un conflict armat nu au dreptul nelimitat în alegerea mijloacelor și metodelor de luptă pe care le folosesc².

Din aceste principii fundamentale decurg și alte principii care stau la baza atât a reglementărilor privind folosirea mijloacelor și a metodelor de luptă, cât și a celor privind protecția persoanelor victime ale războiului.

Un prim asemenea principiu este că fiecare persoană protejată are dreptul la respectul vieții sale, al integrității fizice și morale și a atributelor inseparabile ale personalității.

Persoana căzută în luptă este inviolabilă, iar inamicului care se predă trebuie să i se cruce viața. Nimeni nu trebuie să fie supus la torturi fizice sau mentale, nici la pedepse corporale sau tratamente crude ori degradante. Fiecare persoană trebuie să i se recunoască personalitatea sa juridică, ea având dreptul la respectul onoarei, al drepturilor sale familiale, ai convingerilor și obiceiurilor.

Cei care se află în suferință trebuie să fie culeși și să li se acorde îngrijirile necesare în raport de starea lor medicală. Asistența umanitară acordată persoanelor victime ale războiului, indiferent de forma pe care o îmbracă, nu constituie niciodată o ingerință în conflict. Deci, o asemenea asistență umanitară trebuie să fie încurajată și protejată.

Fiecare persoană aflată în puterea inamicului are dreptul la informații privind soarta membrilor familiei sale și la primirea de ajutorare pentru supraviețuire.

Nimeni nu poate fi în mod arbitrar privat de proprietatea sa.

Un al doilea principiu este că persoanele protejate trebuie să fie tratate fără nici o discriminare, fondată pe rasă, naționalitate, sex, limbă, clasă socială, avere, opinii politice, filozofice sau religioase ori pe alt criteriu analog. Singurele derogări de tratament acceptate sunt cele în beneficiul unor persoane pentru a se înlătura inegalitățile ce ar rezulta din situația lor personală, nevoile lor sau starea medicală precară.

Un al treilea principiu este că fiecare individ are dreptul la siguranța propriei persoane. Nimeni nu va fi pedepsit pentru acte pe care nu le-a comis. Represaliile, pedepsele colective, luările de ostaceci, deportările sunt interzise. În cazul în care se pune problema pedepsirii, fiecare persoană trebuie să beneficieze de judecata unui tribunal legal constituit și de garanțiile judiciare uzuale.

Persoanele protejate, victime ale războiului, nu pot renunța la drepturile pe care convențiile umanitare li le conferă.

Principiile menționate sunt materializate în prevederile concrete din convențiile internaționale prin care sunt reglementate probleme

specifice ale dreptului umanitar, care fac obiectul analizei în cele urmăză, în cadrul căreia se va pune accentul pe acele prevederi convenționale care cuprind obligații și interdicții a căror încălcare se sanctionează potrivit normelor de drept internațional penal cuprinse în înseși respectivele convenții.

2. Statutul juridic al combatanților în conflictele armate contemporane.

Unul din principiile cu caracter cutumiar ale modului de ducere a războiului este că în timpul conflictului armat trebuie să se facă o netă distincție între forțele armate beligerante și populația civilă, iar în cadrul armatei între combatanți și necombatanti.

În general, numai combatanții sunt cei abilitați să participe la luptă și să comită acte de violență armată împotriva adversarului în numele guvernului țării căreia îi aparțin, fără a fi pedepsiti pentru asemenea acte care, în afara calității pe care o au, ar intra sub incidența legii penale. În caz de capturare de către inamic combatanții nu pot fi urmăriți penal pentru însuși faptul de a fi participat la conflict și pentru violențele armate exercitate, ei beneficiind de statutul de prizonier de război.

Regulamentul anexă la Convenția a IV-a de la Haga din 1907³ recunoaște statutul de beligerant următoarelor persoane:

1. Membrii armatei, atât combatanți cât și persoanele atașate acesteia, cum ar fi cele din serviciile administrative militare, medicii, personalul sanitar, membrii justiției militare, preoții, intendenți, corespondenți de război, care fac parte din armată fără a fi combatanți;

2. Membrii milițiilor și corpuriilor de voluntari, dacă îndeplinesc următoarele condiții:

- au în fruntea lor o persoană care răspunde de subordonații săi;
- au un semn distinctiv fix și ușor de recunoscut de la distanță;
- poartă armele pe față;
- se conformează în operațiunilor lor legilei și obiceiurilor războiului.

În țările în care milițiile sau corpurile de voluntari alcătuiesc armata sau fac parte din ea, acestea sunt cuprinse sub denumirea de armată.

3. Populația unui teritoriu neocupat, care la apropierea inamicului ia în mod spontan armele pentru a lupta cu trupele năvălitoare fără a avea timp să se organizeze în armată, miliții sau corpuri de voluntari, dacă poartă armele pe față și respectă legile și obiceiurile războiului.

Toate aceste categorii de persoane au dreptul, în cazul în care sunt capturate de inamic, la statutul de prizonier de război.

Convenția a III-a de la Geneva⁴ privind tratamentul prizonierilor de război (art.4) largeste sfera persoanelor care au dreptul la statutul de prizonier în cazul în care cad în puterea inamicului, din această categorie făcând parte, în afara categoriilor deja stabilite la Haga și următoarele:

► membrii forțelor armate regulate care acionează în numele unui guvern sau al unei autorități nerecunoscute de puterea care i-a luat prizonieri;

► membrii echipajelor marinei comerciale și aviației civile;

► membrii mișcărilor de rezistență organizată aparținând unei părți în conflict și acționând în interiorul sau în afara teritoriului propriu, chiar dacă acest teritoriu este ocupat, dacă îndeplinesc cele patru condiții prevăzute în Regulamentul de la Haga (partizanii).

Statutul de combatant se aplică în baza acestei convenții pentru prima oară nu numai participanților la un război între două state, declarat ca atare, ci și celor care participă la orice alt conflict armat care apare între două sau mai multe state, chiar dacă starea de război nu este recunoscută de una dintre ele, dispoziție importantă în condițiile contemporane când, războiul de agresiune fiind interzis iar declarația de război fiind considerată un act de agresiune, declarații oficiale de război nu se mai fac.

Protocolul I de la Geneva din 1977⁵ a largit sfera conceptului de combatant, restructurându-l totodată, pentru o mai clară definire, fără a abroga însă prevederile celor două convenții anterioare menționate.

Protocolul definește forțele armate ale unei părți în conflict ca fiind toate forțele, toate grupurile și toate unitățile armate care se află sub un comandament responsabil pentru conduită subordonatilor săi față de această parte, chiar dacă este reprezentată de un guvern sau o autoritate nerecunoscută de către partea adversă. Forțele armate trebuie să fie supuse unui regim de disciplină internă care să asigure, în special, respectarea regulilor de drept internațional aplicabile în conflictele armate.

În forțele armate pot fi incorporate și organizațiile paramilitare, ca și serviciile înarmate insărcinate cu respectarea ordinii (inclusiv poliția), părțile în conflict trebuind, însă, să notifice o asemenea incorporare părții adverse.

S-a precizat că toți membrii forțelor armate, exceptând personalul sanitar și religios, precum și militarii afectați organismelor de protecție civilă, sunt combatanți, adică au dreptul de a participa direct la ostilități.

De asemenea, s-a recunoscut calitatea de combatant membrilor forțelor armate ale popoarelor care luptă contra dominației coloniale și ocupației străine și contra regimurilor rasiste, în exercitarea drepturilor popoarelor de a dispune de ele însele.

Acordând o mare importanță distincției clare dintre combatanți și populația civilă în scopul de a întări protecția acestora din urmă, protocolul impune ca orice combatant înarmat să se distingă de populația civilă atunci când participă la un atac său la o operațiune pregătită de unui atac. Când o asemenea distincție nu este posibilă, combatantul își păstrează statutul său dacă îndeplinește condiția de a se purta armele la vedere:

- a) pe durata fiecărei acțiuni militare;
- b) în timpul în care este expus vederii de către adversar, atunci când ia parte la o acțiune militară care precede lansarea unui atac la care trebuie să participe.

Dispoziția este favorabilă membrilor înarmați ai mișcărilor de rezistență și ai mișcărilor de eliberare care luptă contra dominației coloniale sau a unei occupații străine, care prin aceasta nu mai sunt obligați de a avea un semn distinctiv vizibil de la distanță și de a purta permanență armele la vedere, așa cum se prevedea în convențiile anterioare.

În situația în care apar dubii în ce privește dreptul unei persoane capturate de a beneficia de statutul de combatant și, implicit, de cel de prizonier de război, art.5 al Convenției a III-a de la Geneva și art.45 al Protocolului I prevăd că persoana respectivă trebuie să fie tratată ca prizonier până când un tribunal competent se va pronunța asupra statutului său.

3. Regimul spionilor și mercenarilor.

În legătură cu persoanele care au calitatea de combatant și iau parte la operații, se pun unele probleme privind regimul lor juridic atunci când desfășoară activități de strângere a informațiilor în favoarea părții de care aparțin sau când fac parte din forțele armate ale unei părți nu în calitate de cetățeni care îndeplinesc obligații militare, ci cu caracter de mercenariat.

Spioni.

Procurarea de informații asupra inamicului și a teritoriului acestuia în timp de război este o activitate în principiu licită a membrilor forțelor armate ale părților aflate în conflict. Regulamentul la cea de a IV-a Convenție de la Haga din 1907, (art.29) prevede în mod expres că: "Nu

poate fi socotit spion decât individul care, lucrând pe ascuns sau sub pretexte minciinoase, adună ori încearcă să adune informații în zona de operații a unui beligerant, cu intenția de a le comunica părții adverse".

În consecință, militarii care pătrund în zona de operații a inamicului cu intenția de a culege informații în contul armatei de care aparțin nu sunt considerați spioni dacă acționează pe față ca militarii. Protocolul I de la Geneva din 1977 extinde în spațiu sfera de acțiune luată în considerare, de la zona de operații a unui beligerant la întregul teritoriu controlat de partea adversă, indiferent dacă pe acesta se desfășoară sau nu operații militare, deci inclusiv cercetarea în adâncimea dispozitivului inamicului și culegerea de informații în spatele frontului, pe teritoriul controlat de inamic.

Dacă un combatant comite acte de spionaj acționând în uniformă sau într-o ținută care-l distinge de necombatanți, el nu poate fi tratat ca spion, iar dacă este prins trebuie să beneficieze de statutul de prizonier.

În cazul în care el acționează, însă, fără a se distinge de necombatanți și este prins asupra faptului își pierde dreptul la statutul de prizonier de război și poate fi urmărit penal de către puterea deținătoare, potrivit legii sale proprii, spionajul neconstituind o crimă de război, ci o infracțiune de drept comun.

Dacă un combatant, care a îndeplinit misiuni de spionaj pe teritoriul inamic este capturat după ce s-a alăturat trupelor de care aparține, el nu va putea fi tratat ca spion și trebuie să beneficieze de statutul de prizonier de război, spre deosebire de situația generală a combatanților capturați care sunt ținuți să răspundă pentru eventualele crime de război sau de drept comun pe care le-ar fi săvârșit anterior.

Spionul care, neavând calitatea de combatant, este prins, nu se bucură de acest regim de protecție specială, el fiind pedepsit potrivit legii naționale a statului care l-a capturat, beneficiind numai de protecția generală privind judecarea sa cu garanțiile procedurale prevăzute de lege.

Mercenarii.

Practica mercenariatului este foarte veche, ea cunoșcând o perioadă de înflorire în Evul Mediu în special în Europa și o nouă recrudescență în ultimele decenii, îndeosebi în cadrul conflictelor armate de pe continentul african, în anii '60, generate de lupta de eliberare națională și de diferitele dispute consecutive dintre noile state, după declararea independenței acestora.

Ca fenomen politico-militar, mercenariatul a fost condamnat prin numeroase rezoluții ale Adunării Generale a O.N.U.⁶ și ale unor

b) Refuzul crucei.

Actele prin care unul dintre beligeranți declară că în caz de capturare a unui adversar va acționa fără cruțare, ucigându-l și lipsindu-l în acest mod de protecția pe care convențiile internaționale o acordă inamicului care a fost prins pe câmpul de luptă sau care s-a predat în inamic, precum și procedarea în acest mod constituie o metodă de ducere a războiului interzisă, o gravă încălcare a obligațiilor impuse de dreptul conflictelor armate, deci o crimă de război.

În acest sens sunt prevederile art.23, lit."d" din Regulamentul Convenției a IV-a de la Haga din 1907 și ale art.40 din Protocolul I din 1977, acesta din urmă stipulând că "este interzis a se ordona să nu existe supraviețuitori, de a amenința cu aceasta adversarul sau de a conduce ostilitatele în funcție de această decizie".

Potrivit art.41 al protocolului din 1977, persoanele scoase din luptă trebuie să fie cruceate, ele neputând să facă obiectul niciunui atac. Este considerată ca scoasă din luptă orice persoană care a căzut în mâinile părții adverse, care exprimă clar intenția de a se preda sau care și-a pierdut cunoștința ori este în orice alt mod în stare de neputință, ca urmare a rănirilor sau a bolii și, în consecință, incapabilă să se apere, în condiția, desigur, ca în toate aceste cazuri să se abțină de la orice act de ostilitate și să nu incerce să evadeze.

În situația mai specială a parașutiștilor militari care sar cu paraplu dintr-un avion aflat în pericol de a se prăbuși, Protocolul I prevede că aceștia nu pot fi atacați în timp ce se află în aer, dându-li-se posibilitatea ca la atingerea solului să se predea. Ei nu vor putea să fie atacați decât dacă este evident că se dedau la acte de ostilitate.

c) Actele sau amenințările ai căror obiect principal este de a răspândi teroarea în rândul populației civile.

Terorizarea populației civile ca metodă de război folosită în mod deliberat este interzisă, având în vedere că populația civilă trebuie, potrivit convențiilor, cruceată împotriva efectelor dezastruoase ale războiului.

Amenințarea că populația civilă dintr-un anumit teritoriu va fi distrusă în totalitate, executarea de bombardamente având drept obiect terorizarea populației, executarea de represalii împotriva populației civile în scopul de a o teroriza, sunt acte care intră sub încidența art.12 din Protocolul I din 1977 care prevede în mod expres că "sunt interzise actele sau amenințările cu violență al căror scop principal este de a răspândi teroarea în populația civilă".

11. Sinteză a reglementărilor privind sanctiunea juridică a crimelor de război.

1) Considerații generale.

Evoluția reglementărilor privind modul de ducere a războiului, protecția victimelor conflictelor armate și interzicerea ori limitarea folosirii unor arme, muniții sau metode de război contrare principiilor acurate ale dreptului internațional umanitar aplicabil în conflictele armate este însoțită și de apariția și dezvoltarea unor norme juridice care vizând stabilitatea răsputerii internaționale a statelor pentru respectarea acestor norme, precum și sanctiunea penală a persoanelor care învârșesc încălcările grave ale prevederilor convențiilor internaționale de război.

La sfârșitul primului război mondial conceptele de crime națională, criminale de război și răspundere penală internațională erau conturate în dreptul internațional. Pe baza acestora au fost formulate acuzațiile împotriva unor persoane prin Tratatul de la Versailles și au fost stabilite principali criminali de război după al doilea război mondial.

În actualul stadiu de dezvoltare a dreptului internațional, faptele care se încalcă regulile de drept internațional umanitar aplicabil în cadrul conflictelor armate și care, datorită gravității lor, au caracter de crime de război sunt prevăzute în mai multe instrumente juridice internaționale, ce se completează reciproc²³.

Statutul Tribunalului militar internațional de la Nuremberg (art.6, § 1), ale căruia prevederile, împreună cu principiile degajate din lucrările acestuia, au fost aprobată și înșușite de Adunarea Generală a O.N.U. la rezoluția nr.97 (II) din 11 decembrie 1946, Carta Tribunalului Internațional de la Tokio (art.5, lit. "b");

Convențiile de la Geneva din 1949, articolele 50 (Convenția I), 123-130 (Convenția a III-a) și respectiv 147 (Convenția IV);

Convenția de la Haga din 1954 (art.28);

Convenția de la Geneva din 1977 asupra interzicerii folosirii artileriei de modificare și a mediului în scopuri militare sau în alte scopuri (art.IV);

Protocolul adițional I de la Geneva din 1977, în special art.11, art.4 și art.85;

Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie și Tribunalului Internațional pentru Ruanda, adoptate de Consiliul de

Securitate al Națiunilor Unite prin Rezoluțiile nr.827 din 25 mai 1993 (art.2 și 3) și, respectiv, 955 din 8 noiembrie 1994 (art.2-4).

Indicii importante pentru existența și caracterizarea unor crime de război sunt cuprinse și în art.22 al proiectului de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii, elaborat de Comisia de drept internațional a O.N.U., deși regulile cuprinse de aceasta nu au fost încă incorporate ca atare în dreptul pozitiv.

Este de menționat că nu orice încălcare a unei prescripții sau interdicții formulate în cuprinsul normelor de drept al conflictelor armate constituie o crimă de război, ci numai violările cele mai grave ale acestor norme, prevăzute ca având caracter criminal prin convenții sau alte instrumente internaționale cu valoare juridică și caracter de universalitate.

Prin legislația lor națională, statele pot să lărgescă sfera faptelor consacrate crime de război dincolo de cele prevăzute în mod expres prin convenții internaționale și să le sanctioneze în mod corespunzător, fără ca prin aceasta asemenea fapte să dobândească, însă, caracter de crime internaționale.

În același timp, statele pot, iar uneori sunt obligate prin tratate internaționale, să prevadă în codurile lor penale ca infracțiuni mai puțin grave (delicte) unele fapte prin care se încalcă prevederile convențiilor internaționale din domeniul dreptului conflictelor armate care nu sunt incluse în categoria crimelor internaționale. Cele patru convenții de la Geneva din 1949, dar și Protocolul I din 1977, prevăd în acest sens obligația statelor părți de a lua măsurile necesare pentru a face să inceteze actele contrare Convențiilor, altele decât infracțiunile grave, și de a le sanctiona fie pe cale penală, fie prin măsuri administrative sau disciplinare²⁰.

Din ansamblul principiilor și normelor juridice prin care se formulează regulile aplicabile în timp de conflict armat sau se stabilește caracterul criminal al încălcării acestora, analizate în cuprinsul prezentului capitol, rezultă că, potrivit dreptului internațional penal contemporan, constituie crime de război faptele ce urmează a fi prezentate sistematizat în continuare.

2) Crime de război împotriva persoanelor și bunurilor protejate.

Reglementările internaționale referitoare la protejarea unor categorii de persoane și bunuri împotriva efectelor distructive ale războiului, cunoscute și sub denumirea de "dreptul de la Geneva", conțin prevederi expuse în sensul că încălcările aduse celor mai importante reguli umanitare de protecție constituie crime internaționale.

a) Omorurile, tortura și realele tratamente ale persoanelor.

Omorurile, tortura și realele tratamente sunt incriminate în special prin Statutul Tribunalului de la Nürnberg, Convențiile de la Geneva din 1949 și Protocolul adițional I din 1977.

Potrivit acestor convenții internaționale, asemenea fapte pot consta în omoruri intenționate (asasinat sau ucidere), în torturarea sau supunerea la tratamente inumane sau reale tratamente a civililor în teritoriul ocupat de inamic, a prizonierilor de război, a bolnavilor, răniților și naufragiaților, a personalului sanitar sau religios și, în general, a oricărei persoane care se află într-un regim permanent sau temporar de protecție în perioada de conflict armat.

Printre faptele de această natură, care au caracter de crime de război, se consemnează următoarele: ordinul de exterminare, de aplicare a unor reale tratamente, de deportare sau de muncă forțată pentru civilii din teritoriul ocupat și pentru prizonierii de război; arestările masive de civili, realele tratamente și torturile aplicate acestora; masacrarea preoților; executarea combatanților capturați după ce au fost parașutați în spatele liniilor inamice pentru a executa operațiuni de sabotaj; uciderea parașutiștilor care se salvează dintr-un avion doborât; aplicarea unei pedepse mai grave decât cea disciplinară prizonierilor care au evadat sau executarea prizonierilor care încearcă să evadzeze; torturarea, supunerea la reale tratamente sau executarea unor prizonieri de război; neacordarea îngrijirilor sau nerespectarea condițiilor minime de trai pentru sănătatea prizonierilor ori refuzul îngrijirilor medicale necesare acestora, ca și detinerea lor în condiții inumane; refuzarea asistenței unui preot pentru un prizonier condamnat la moarte; expunerea prizonierilor de război la pericolul acțiunilor inamice prin neîndepărțarea lor de linia frontului sau de obiectivele militare ce urmează să fie atacate; folosirea prizonierilor de război pentru indeplinirea unor sarcini primejdioase, cum ar fi transportarea muniției sau operațiunile de deminare; neprotejarea prizonierilor de război contra insultelor sau curiozității publice ori nerespectarea onoarei acestora.

b) Experiențele biologice și medicale.

Toate cele patru Convenții de la Geneva din 1949 încriminează experiențele biologice efectuate de beligeranți asupra persoanelor aflate în puterea lor.

Protocolul adițional I din 1977 încadrează printre crimele de război faptul de a supune orice persoană protejată unui act medical care nu ar fi

motivat de starea sănătății sale și care nu ar fi conform cu normele medicale în general recunoscute, dacă sănătatea și integritatea fizică sau mintală a unei asemenea persoane ar putea fi compromisă.

Este în special interzis de a practica asupra acestor persoane, chiar și cu conștiințățile lor, mutilări fizice, experiențe medicale sau științifice, prelevări de tesuturi sau de organe pentru transplanturi, dacă acestea nu sunt justificate de rațiuni privind apărarea sănătății persoanei în cauză.

De asemenea, are caracter criminal constrângerea de a dona sânge pentru transfuzii sau piele destinată grefelor.

c) Luarea de ostateci.

În baza prevederilor art.46 din Regulamentul Convenției a IV-a de la Haga din 1907, care prevede că viața indivizilor trebuie protejată de către puterea ocupantă, Statutul Tribunalului de la Nurenberg a prevăzut luarea de ostateci printre crimile de război.

Convenția a IV-a de la Geneva din 1949 enumera luarea de ostateci printre infracțiunile grave prevăzute de art.147 al acesteia.

Luarea de ostateci figurează și în proiectul Codului crimerelor contra păcii și securității internaționale.

d) Deportarea populației civile.

A fost considerată drept crimpă de război prin Statutul Tribunalului de la Nurenberg, pe baza reglementărilor mai generale din convențiile internaționale anterioare.

Convenția a IV-a de la Geneva din 1949 interzice în mod expres în art.49 deportarea populației civile din teritoriul ocupat de inamic, dacă nu se face în propriul interes al acestia din cauza pericolului operațiilor militare, și nu permite ca dislocarea sau deportarea să se facă pe teritoriul național al statului ocupant. Deportarea ilegală a populației civile este considerată crimpă de război. Convenția interzice și transferul de către puterea ocupantă al proprii populații în teritoriul ocupat, fără a considera, însă, acest act o crimpă de război, lacună acoperită de art.85 al Protocolului I de la Geneva din 1977 în cuprinsul căruia sunt considerate crime de război ambele forme de deportare a populației civile.

Proiectul de Cod al crimerelor contra păcii și securității omenirii tinde să expliciteze interdicțiile formulate, inclusiv precizarea, care în fapt nu adaugă normelor menționate, că este interzisă modificarea compoziției demografice a unui teritoriu ocupat, ceea ce ar acoperi mai

bine situațiile de purificare etnică sau de golire completă a unor zone de populație, operațiuni semnalate în unele conflicte militare ce au avut loc în diverse zone geografice ale lumii în ultimele decenii²³⁾.

e) Deținerea ilegală a persoanelor civile.

Potrivit art.147 al Convenției a IV-a de la Geneva, țările beligerante au dreptul ca, după izbucnirea ostilităților, dacă există puternice rațiuni de securitate, să interneze pe străinii ce se află pe teritoriul propriu, iar ulterior, pentru aceleasi rațiuni, să interneze locuitorii din teritoriul ocupat. Executarea unor acte de deținere ilegală a persoanelor civile de către oricare beligeranți dincolo de limitele - e drept, cam greu de precizat - stabilite prin convenție constituie o crimpă de război.

f) Înrolarea forțată a persoanelor aflate în puterea inamicului.

Constrângerea unui prizonier de război, sau a unei persoane civile aparținând părții adverse, chiar dacă la începutul ostilităților acestea au fost în serviciul țării inamice, de a lua parte la operații militare împotriva țării lor, este incriminată de convențiile a III-a (art.130) și, respectiv, a IV-a de la Geneva, care reiterează o interdicție în acest sens formulată de la prin Regulamentul Convenției a IV-a de la Haga din 1907.

Constituie astfel crimpă de război atât înrolarea în armata statului inamic a persoanelor menționate, cât și constrângerea acestora de a lua parte la efortul de război îndreptat împotriva propriei țări.

g) Refuzul unui proces echitabil.

Convențiile de la Geneva referitoare la protecția prizonierilor de război și, respectiv, la protecția populației civile, prevăd că privarea persoanelor protejate în caz de săvârsire a unor fapte penale de către acestea, de dreptul lor de a fi judecate conform legii și imparțial, constituie o crimpă de război. Incriminarea este reluată și dezvoltată în cuprinsul Protocolului adițional I de la Geneva din 1977, potrivit căruia încălcarea de un asemenea drept constituie crimpă de război.

Sunt, astfel, crimi de război executarea fără judecată a civilor care se bucură de regimul de prizonieri de război, ca și a spionilor sau a membrilor rezistenței armate, precum și executarea oricăror persoane acuzațiate de convențiile internaționale umanitare, dacă acestea au fost condamnate după un proces sumar sau fără acordarea garanțiilor

fundamentale referitoare la componența și atitudinea imparțială a instanței, la prezumția de nevinovăție, în prezența inculpatului, asigurarea dreptului de apărare, verificarea probelor, dreptul la recurs etc.

h) Întârzierea nejustificată a repatrierii prizonierilor de război și a civililor.

Fapta este încriminată pentru prima oară de art.85 al Protocolului adițional din 1977. Ea constă în încălcarea prevederilor Convențiilor de la Geneva din 1949 prin care beligeranții sunt obligați să asigure fără întârziere repatrierea prizonierilor de război mari mutilați și grav bolnavi, ale căror aptitudini intelectuale sau fizice au suferit o diminuare considerabilă sau permanentă chiar înainte de terminarea ostilităților (Convenția a III-a, art.109), ca și repatrierea tuturor prizonierilor de război după terminarea ostilităților militare (Convenția a III-a, art.118), să permită plecarea civililor cetățeni ai unui stat străin de pe teritoriul părților aflate în conflict (Convenția a IV-a, art.35) și să elibereze persoanele civile care se află internate la sfârșitul ostilităților sau al ocupației, cărora trebuie să le asigure repatrierea sau întoarcerea la ultimul lor domiciliu (Convenția a IV-a, art.134).

i) Apartheidul și alte practici inumane rasiste.

Faptele de acest gen săvârșite în timp de război au fost încriminate separat prin art.85 al Protocolului adițional din 1977. Apartheidul constituie în timp de pace o crimă împotriva umanității. Asemenea practici sunt, însă și crime de război în baza Convențiilor de la Geneva din 1949, încadrându-se în categoria faptelor prin care se aduce atingere demnității persoanelor sau în cea a rețelelor tratamente ori a tratamentelor inumane.

j) Pedepsele colective.

Sunt interzise prin Regulamentul Convenției a IV-a de la Haga din 1907 și prin Convenția a IV-a de la Geneva din 1949, fără a se indica, însă, că aplicarea de pedepse colective ar constitui o crimă internațională.

Includerea unor asemenea fapte printre crimele de război s-a făcut în cuprinsul proiectului de Cod al crimelor împotriva păcii și securității internaționale. Independent de propunerea făcută prin proiectul de Cod menționat, intrucât pedepsirea unor colectivități pentru o faptă săvârșită numai de o persoană sau de un grup de persoane înseamnă în fapt sanctionarea unor persoane nevinovate, o asemenea faptă constituie

crimă de război, încadrându-se în categoria tratamentelor inumane și a refuzului de a judeca o persoană în cadrul unui proces echitabil²⁶.

k) Jefuirea bunurilor publice sau private.

Constitue una din faptele considerate crime de război prin Statutul Tribunalului de la Nürnberg, iar ulterior prin Convențiile de la Geneva din 1949 care încriminează proprietatea ilicită, masivă, arbitrară și fără o necesitate militară a bunurilor publice sau private. În afara unei asemenea însușiri calificate de bunuri este evident că alte forme de furturi sunt încriminate potrivit legislației ordinare.

l) Producerea de distrugeri inutile.

Distrugerea de către inamic a bunurilor publice sau private aflate în puterea sa și aparținând statului sau cetățenilor statului advers a fost încriminată de manieră clară prin Statutul Tribunalului de la Nürnberg. Această consideră crimă de război distrugerea fără motiv a orașelor și satelor sau devastările care nu sunt justificate de exigențele militare.

Convențiile de la Geneva din 1949 încriminează "distrugerea și însușirea de bunuri nejustificate de necesitățile militare și executate la cără mare într-un mod ilicit și arbitrar" (Convenția I - art.50, Convenția II-a - art.51, Convenția a IV-a - art.147).

m) Atingerile aduse bunurilor culturale.

Convenția din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat nu cuprinde, așa cum s-a arătat, o încriminare expresă a faptelor de război prin care se aduce atingere protecției exceptionale ce se acordă unor asemenea bunuri, prevăzând numai obligația statelor de a încrimina prin legislația proprie orice infracțiune la acea Convenție (art.28).

Este evident, însă, că atingerile aduse unor asemenea bunuri constituie crime de război, cel puțin în măsura în care distrugerea unor bunuri fără justificare constituie, cum s-a arătat, o crimă. Statutul Tribunalului Internațional Penal pentru fosta Iugoslavie încriminează, de aceea, în mod expres "ridicarea, distrugerea sau deteriorarea deliberată a edificiilor consacrate religiei, binefacerii și învățământului, artelor și științelor, a monumentelor istorice, a operelor de artă și a operelor cu caracter științific".

Atingerile aduse în mod deliberat bunurilor care prezintă o valoare religioasă, istorică sau culturală excepțională figurează și în proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii.

În Protocolul I din 1977 s-a prevăzut în mod expres, fără ca prin aceasta să se aducă atingere reglementărilor anterioare, că sunt crime de război atacurile armate îndreptate împotriva monumentelor istorice, operelor de artă și lăcașurilor de cult clar recunoscute și care constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor, dacă acestora le este acordată o protecție specială prin acorduri internaționale, se produce distrugerea lor pe o scară largă, nu există nici o dovedă că adversarul ar fi utilizat asemenea bunuri pentru sprijinirea efortului său militar și nu sunt situate în imediata apropiere a unor obiective militare.

3) Crime de război săvârșite prin violarea regulilor de întrebunțare a unor mijloace și metode de luptă.

În ce privește violarea regulilor privind întrebunțarea unor mijloace și metode de luptă (Dreptul de la Haga), precizarea faptelor care constituie crime de război s-a făcut în special prin Protocolul adițional I de la Geneva din 1977, în cadrul infracțiunilor grave prevăzute de art.85 al acestuia.

Faptele prevăzute în cuprinsul respectivului articol constituie crime de război dacă prin săvârșirea lor cu intenție și cu violarea dispozițiilor pertinente ale Protocolului se produc moartea ori lezarea în mod grav a integrității fizice sau mentale a unor persoane protejate.

a) Atacurile dirijate contra civililor.

Supunerea populației civile sau a persoanelor civile unui atac militar constituie crimă de război (art.85, paragraful 3, lit. "a" din protocolul I de la Geneva din 1977).

b) Atacurile fără discriminare.

Lansarea unui atac fără discriminare care aduce atingere populației civile sau bunurilor cu caracter civil, dacă autorul cunoaște că un asemenea atac va cauza pierderi în vieți omenești, rănirea persoanelor civile sau pagube bunurilor cu caracter civil, care sunt excesive în raport cu avantajul militar concret și direct așteptat, constituie crimă de război potrivit art.85, paragraful 3, lit. "b" al Protocolului adițional I.

c) Atacurile împotriva lucrărilor care conțin forțe periculoase.

Sunt incriminate de art.85, paragraful 3, lit. "c", al Protocolului I din 1977, care prevede că este interzisă, fiind considerată o infracțiune

gravă, deci crimă de război, lansarea unui atac împotriva lucrărilor sau instalațiilor care conțin forțe periculoase, cunoscând că un asemenea atac va cauza pierderi de vieți omenești, rănirea persoanelor civile sau pagube bunurilor cu caracter civil, care sunt excesive în raport cu avantajul militar concret și direct așteptat.

Atacarea unor lucrări sau instalații cum sunt digurile, barajele sau centralele nucleare, știind că prin aceasta se vor produce urmările numerate, este crimă de război chiar dacă lucrările în cauză constituie un obiectiv militar sau se află situate în imediata apropiere a unor obiective militare.

d) Atacurile contra localităților neapărate sau a zonelor demilitarizate.

Sunt considerate crime de război atacurile îndreptate împotriva localităților neapărate și a zonelor demilitarizate dacă, potrivit art.59 și 60 ale Protocolului I, cel ce lansează atacurile știe că acestea sunt îndreptate împotriva unei localități neapărate sau a unei zone demilitarizate și dacă acestea nu sunt folosite de partea adversă în scopuri contrare statutului lor special.

e) Atacarea unei persoane scoasă din luptă.

Atacarea unei persoane, cunoscând că aceasta este scoasă din luptă, deci se află în puterea părții adverse, se predă sau este incapabilă să se apere datorită rănilor primite, a bolii sau a pierderii cunoștinței, este crimă de război potrivit art.85, paragraful 3, lit. "e" al Protocolului adițional I.

f) Utilizarea perfidă a semnelor protectoare.

Utilizarea cu perfidie, în condițiile prevăzute de art.37 al Protocolului I care interzice perfidia ca metodă de război, deci dacă prin aceasta se produce uciderea, rănirea sau capturarea unui adversar, a semnului distinctiv al Crucii Roșii, al Semilunei sau al Leului și Soarelui Roșu, precum și a oricărui alt semn protector recunoscut de către Convențiile de la Geneva din 1949 sau de către Protocolul I este incriminată prin același art.85, la paragraful 3, lit. "f".

Alte semne protectoare recunoscute sunt: drapelul alb al parlamentarilor, emblema bunurilor culturale, însemnul protecției civile, cel care marchează lucrările ce conțin forțe periculoase, semnele lagărelor de prizonieri și de internații civili, semnele pentru marcarea

localităților neapărate și a zonelor demilitarizate, semnele și seminalele luminoase, radio și electronice ale mijloacelor de transport sanitare stabilite prin convenții internaționale etc.

g) Utilizarea tehniciilor de modificare a mediului.

Convenția de la Geneva din 1976 asupra interzicerii utilizării în scopuri militare sau în orice alte scopuri ostile a tehniciilor de modificare a mediului obligă statele părți să interzică și să prevină orice activitate care contravine dispozițiilor convenției, obligație care implică în mod necesar și incriminarea prin legislația lor internă a unor asemenea fapte.

h) Utilizarea anumitor arme.

În stadiul actual de dezvoltare a dreptului internațional penal nu există un instrument juridic convențional prin care să fie considerată în mod expres crima internațională utilizarea în luptă a armelor care produc suferințe inutile, a celor care produc efecte nediscriminatorii sau a armelor perfide, precum și a armelor specifice interzise în mod expres prin convenții speciale, deși caracterul criminal al utilizării unor asemenea arme este evident în lumina principiilor și normelor existente.

Unele reglementări parțiale cu caracter penal sunt cuprinse în Convenția din 1993 asupra interzicerii armelor chimice, care obligă statele să incrimineze în cadrul legislației proprii încălcarea prevederilor acesteia, ca și în cuprinsul Rezoluției din 1961 a Adunării Generale a O.N.U. asupra armelor nucleare și termonucleare care asimilează utilizarea unor asemenea arme unei crimi împotriva umanității.

Un pas înainte s-a făcut în acest sens prin Statutul Tribunalului Internațional Penal pentru fosta Iugoslavie, care incriminează "folosirea armelor toxice sau a altor arme concepute pentru a produce suferințe inutile".

Nici proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii nu este prea transțant, considerând drept crima folosirea armelor ilicite, adică a armelor interzise prin convenții speciale (gloanele dum-dum, gazele de luptă, armele bacteriologice, armele otrăvite etc.), dar nu și a armelor de distrugere în masă²⁷.

Desigur, lista violărilor principiilor și normelor convenționale și a interdicțiilor expuse privind utilizarea unor anumite arme care sunt considerate crime internaționale rămâne deschisă și ea va fi fără îndoială tot mai completă în anii ce vin, fie pe calea incriminării directe în baza unor convenții internaționale, fie prin convenirea unor dispoziții care să

lige statele să includă în legislația lor națională incriminarea faptele interzise prin convenții internaționale.

12. Crimele de război în Codul Penal Român.

Convențiile internaționale referitoare la protecția victimelor războiului și modul de desfășurare a conflictului armat, inclusiv cele prin care se interzic anumite arme, cuprind de regulă în dispozițiile de aplicare a prevederilor acestora, astfel cum parțial s-a mai arătat, și obligația statelor semnătare de a include în legislația penală proprie și de sancționarea faptele prin care se încalcă în mod grav prescripțiile și interdicțiile penale, prin aplicarea unor pedepse corespunzătoare la pătritorilor.

Edificator din acest punct de vedere este art.146 al Convenției a IV-a de la Geneva din 1949 privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război, potrivit căreia: "Înaltele Părți Contractante se angajează să ia toate măsurile legislative necesare pentru a fixa sancțiunile penale adecvate ce trebuie aplicate persoanelor care au comis sau au dat ordin să se comită una sau alta din infracțiunile grave la prezenta Convenție, care sunt definite în articolul următor.

Fiecare Parte Contractantă va avea obligația să caute persoanele presupuse a fi comis, sau a fi ordonat să comită, una sau alta din infracțiunile grave și să le defere propriilor sale tribunale, indiferent de naționalitatea lor. Ea va putea, de asemenea, dacă preferă și după condițiile prevăzute în propria sa legislație, să le predea pentru judecarea unei Părți Contractante interesate în urmărire, în măsura în care această Parte Contractantă a refuzat împotriva persoanei respective acuzații suficiente".

Codul penal român în vigoare cuprinde o paletă destul de largă de infracțiuni care în convențiile internaționale sunt încadrate printre crimele de război, precum și pedepsele corespunzătoare ce urmează a se aplica persoanelor care le săvârșesc. Acestea sunt incorporate, în mare parte majoritate, în Titlul XI intitulat "Infracțiuni contra păcii și omenirii".

Sub denumirea de "tratamente neomenoase", art.358 C.pen. pedepsescă aspru supunerea la tratamente neomenoase a răniților și bolnavilor, a membrilor personalului sanitar civil sau al Crucii Roșii ori al organizațiilor asimilate acestora, a naufragiaților, a prizonierilor de război și, în general, a oricărei alte persoane căzute în puterea adversarului, ori supunerea acestora la experiențe medicale sau științifice care nu sunt justificate de un tratament medical în interesul lor.

Tot în cuprinsul aceluiași articol sunt încriminate constrângerea de a servi în forțele armate ale adversarului, luarea de ostaceci, deportarea, dislocarea sau lipsirea de libertate fără temei legal, ca și condamnarea sau execuția uneia dintre persoanele mentionate, fără o judecată prealabilă efectuată de către un tribunal constituit în mod legal și care să fi judecat cu respectarea garanțiilor judiciare fundamentale prevăzute de lege.

Toate aceste fapte se pedepsesc cu închisoarea de la 5 la 15 ani, sau chiar mai gravă și anume de la 15 la 20 ani ori închisoarea pe viață, în cazul faptelor de torturare, mutilare sau exterminare a persoanelor căzute în puterea adversarului.

Art.359 C.pen., intitulat "Distrugerea unor obiective și însușirea unor bunuri" prevede și pedepsesc faptele constând în distrugerea în întregime sau în parte a clădirilor, a oricărora alte construcții sau a navelor care servesc drept spitale, a mijloacelor de transport de orice fel afectate unui serviciu sanitar sau de Cruce Roșie, ori al organizațiilor asimilate acestora, pentru transportul răniților, bolnavilor, materialelor sanitare sau al materialelor Crucii Roșii ori al organizațiilor asimilate acesteia, precum și a depozitelor de materiale sanitare, dacă toate acestea poartă semnele distinctive reglementare.

De asemenea, se încăzonează însușirea sub orice formă, nejustificată de o necesitate militară și săvârșită în proporții mari, a mijloacelor sau materialelor destinate pentru ajutorarea sau îngrijirea răniților ori a bolnavilor căzuți sub puterea adversarului, dar și distrugerea în întregime sau în parte ori însușirea sub orice formă, nejustificate de vreo necesitate militară și săvârșite în proporții mari, a oricărora alte bunuri.

Pedeapsa prevăzută este închisoarea de la 5 la 15 ani.

În articolul următor (360), care poartă denumirea "Distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale" sunt interzise, sub sancțiunea închisorii între 5-15 ani, distrugerile sub orice formă, fără necesitate militară, de monumente sau construcții care au o valoare artistică, istorică ori arheologică, de muzee, mari biblioteci, arhive de valoare istorică sau științifică, opere de artă, manuscrise, cărți de valoare, colecții științifice sau colecții importante de cărți, de arhive ori de reproduceri ale unor asemenea bunuri și, în general, a oricărora valori culturale ale popoarelor, precum și jefuirea sau însușirea sub orice formă a vreunei dintre valorile culturale menționate de pe teritoriul aflat sub ocupație militară.

Pentru toate aceste infracțiuni tentativa se pedepsesc, în condițiile prevăzute de dispozițiile pertinente ale părții generale a Codului penal, iar tăinuirea și favorizarea unor asemenea fapte se pedepsesc ca infracțiuni distințe, cu o pedeapsă ce se situează între 3 și 10 ani închisoare.

Codul penal român cuprinde și alte prevederi de încriminare a unor fapte săvârșite în timp de război prin care se aduce atingere dispozițiilor cu caracter umanitar ale convențiilor internaționale, incluse însă impropriu în Capitolul II din Titlul X al Codului, care sănctionează infracțiunile săvârșite de militari sau civili contra capacitatii de apărare a națiunii.

Astfel, jefuirea pe câmpul de luptă sau ca urmare a unor operațiuni de război a morților sau răniților de obiectele aflate asupra lor se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 10 ani, iar folosirea fără drept în timp de război și în legătură cu operațiile militare a emblemei ori denumirii de Crucea Roșie ori a celor asimilate acesteia se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 7 ani.

După cum se poate observa, infracțiunile prevăzute de codul penal român au la baza lor prevederile încriminatoare ale Convenției a IV-a de la Haga din 1907, ale celor patru convenții de la Geneva privind protecția victimelor războiului și ale Convenției din 1954 privind protecția bunurilor culturale în timp de război și, deși reglementarea este destul de substanțială, ea nu reflectă întreaga paletă a crimelor de război prevăzute ca atare în dispozițiile cu caracter penal ale convențiilor internaționale aplicabile în perioada de conflict armat. Cum de altfel este într-o anumită măsură firesc, având în vedere data intrării sale în vigoare (1 ianuarie 1969), noile încriminări cuprinse în Protocolul adițional I din 1977 lipsesc din codul penal român. S-ar impune, de aceea, completarea actualului cod penal și cu unele noi prevederi care figurează în Protocolul din 1977, atât prin reformularea unora din actualele norme, pentru a corespunde mai bine prevederilor ultimei reglementări internaționale în materie, cât și prin introducerea unor noi dispoziții, concordante cu dezvoltările aduse în cuprinsul respectivului protocol²⁸⁾.

Astfel, în lumina articolului 11 al Protocolului menționat, în care sunt enumerate o serie de interdicții a căror încălcare constituie crime internaționale, protecția sănătății și integrității fizice și mentale a persoanelor aflate în puterea părții adverse ca urmare a situației de conflict armat internațional este reglementată mult mai riguros. Se prevede că sănătatea și integritatea persoanei "nu trebuie compromisă prin nici un act și prin nici o omisiune nejustificate" și, în consecință, "este interzis a se supune persoanele vizate în prezentul articol la un act medical care nu ar fi motivat de starea lor de sănătate și care nu ar fi conform cu normele medicale general recunoscute". Protocolul aduce, totodată, dezvoltări referitoare la interdicția experiențelor științifice și medicale asupra persoanelor aflate în puterea inamicului, enumerând printre acestea și prelevarea de ţesuturi sau organe pentru transplant.

Conținutul art.85 al aceluiași Protocol, care tratează tot despre infracțiunile grave, ar trebui de asemenea introdus într-o formă adecvată în legea penală română, în special cu referire la următoarele fapte:

- supunerea populației civile sau a persoanelor civile unui atac;
- lansarea unui atac împotriva lucrărilor sau instalațiilor ce conțin forțe periculoase cunoșcând că acest atac va cauza pierderi de vieți omenești, rănirea persoanelor civile sau pagube materiale cu caracter civil;
- atacarea localităților neapărate și a zonelor demilitarizate;
- atacarea unei persoane, cunoșcând că această este scoasă din luptă.

Ar mai putea face obiectul unei reglementări distincte în cadrul codului penal și dispoziția din art.85 al Protocolului din 1977 prin care sunt interzise și considerate crime de război întârzierea nejustificată în repatrierea prizonierilor sau practicile de apartheid și celealte practici inumane ori degradante bazate pe discriminare rasială care dău loc unor offense grave la adresa demnității umane.

13. Crimele de război și conflictele armate interne.

Reglementările internaționale prin care se încriminează în mod expres încălcările grave aduse dreptului conflictelor armate se referă în totalitate numai la violări ale regulilor aplicabile în conflictele armate dintre state, deci în conflicte cu caracter internațional.

Semnificativ în acest sens este și faptul că dintre cele două protocoale adiționale prin care se reafirmă și se dezvoltă reglementările de drept umanitar aplicabile în timp de conflict armat cuprinse în cele patru Convenții de la Geneva din 1949, semnate la Geneva în 1977, numai Protocolul I, referitor la conflictele armate internaționale, cuprinde încriminări pentru violări ale dreptului războiului.

De aici s-a putut trage concluzia că sancționarea încălcărilor grave privește numai conflictele armate internaționale, nu și conflictele interne.

Dar, Convențiile de la Geneva din 1949 și Convenția a IV-a de la Haga din 1907 cuprind interdicții și încriminează fapte grave de încălcare a acestora, indiferent de imprejurarea dacă asemenea încălcări se produc în cadrul unor conflicte armate internaționale sau al unor conflicte interne, iar convențiile internaționale privind folosirea unor metode de luptă sau a unor arme și muniții interzise se aplică în orice condiții, deci în orice tip de conflict armat, exigențele umanitare fiind universale.

Articolul 3, comun celor patru convenții de la Geneva din 1949, care se referă la conflictul armat neinternațional, interzice în orice timp, în orice loc, referitor la necombatanți sau la persoanele scoase din luptă:

- atingerile aduse vieții, torturile și supliciile;
- luările de ostașecii;
- tratamentele umiltoare și degradante;
- condamnările și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă și legală, conformă cu garanțiile judiciare în vigoare în statele civilizate.

Asemenea fapte sunt considerate crime de război în baza art.147 al Convenției a IV-a și al articolelor corespunzătoare din celelalte trei convenții, indiferent de caracterul conflictului.

Se poate, deci, conchide că în măsura în care convențiile internaționale, altele decât Protocolul II, încriminează anumite fapte grave, acestea constituie crime atât în conflictele internaționale, cât și în cele cu caracter intern.

Statutul Tribunalului Internațional Penal pentru fosta Iugoslavie nu distinge în limitele temporale stabilite pentru săvârșirea faptele încriminate, dacă acestea s-au comis în fază internă a conflictului, până la recunoașterea de către Iugoslavia a statelor ce s-au desprins din structura acesteia, sau în fază sa internațională²⁹.

Proiectul Codului crivelor împotriva păcii și securității internaționale prevede atât crimele de război comise în conflictele armate internaționale, cât și acele săvârșite în conflictele armate interne.

Ar mai fi de subliniat importanța deosebită a acestei probleme în condițiile în care dintre conflictele armate izbucnire pe mapamond în ultimele decenii majoritatea o constituie conflictele cu caracter intern și nu cele internaționale, iar încălcarea regulilor de ducere a luptei sau de protecție a unor persoane și bunuri s-a produs în cadrul acestor conflicte în forme mult mai grave și pe o scară mult mai largă decât în cadrul conflictelor armate cu caracter internațional.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1) Eric David, "Principes de droit des conflits armés", Bruxelles, 1994, p.564.
- 2) Jean Pictet, Developpement et principes du droit international humanitaire, Institut Henry Dunant, Genève, 1983, p.75 și 76.
- 3) Vezi textul acesta în "Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate, Documente", A.R.D.U., București, 1993, p.22-30.
- 4) Vezi textul acesta în "Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate", op.cit., p.181-234.
- 5) Vezi textul acestuia în "Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate", op.cit., p.281-337.

- 6) Vezi dr. Ionel Cloșcă, dr. Ion Suceavă, "Dreptul internațional umanitar", București, 1992, p.102.
- 7) Eric David, op.cit, p.384-385.
- 8) Jean Pictet, op.cit., p.95.
- 9) Vezi textul acestiei în "Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate", op.cit, p.63-73.
- 10) Crețu Vasile, "Declarația de la Sankt Petersburg din 1868", în Revista română de drept umanitar nr.2/1993.
- 11) Frederic de Mulinens, "La protection de l'environnement dans le cadre des articles 54 et 55 du Protocol Additionnel I aux Conventions de Genève de 1949", Raport al Comitetului pentru protecția vieții umane în conflictele armate, publicat în Revue de droit militaire et de droit de la guerre, no.XXXI-1-2-3-4, 1992, p.57-64.
- 12) Eric David, op.cit., p.283.
- 13) Eric David, op.cit., p.285-286.
- 14) Nr.2603 A (XXIV) din 16 decembrie 1969.
- 15) Eric David, op.cit., p.294-295.
- 16) Eric David, op.cit., p.289.
- 17) Hans-Peter Gasser, Le droit international humanitaire, Introduction, Institut Henry Dunant, Editions Paul Haupt, Berne, 1993, p.64-66; Stefan Glaser, op.cit, vol.II, p.127.
- 18) Stefan Glaser, op.cit, vol.I, 1970, p.94-95 și vol.II, 1978, p.127.
- 19) Ion Cloșcă, Ion Suceavă, op.cit, p.118.
- 20) Jean Pictet, op.cit, p.69.
- 21) Eric David, op.cit., p.327.
- 22) Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, op.cit, p.127.
- 23) Eric David, op.cit., p.551.
- 24) "Règles essentielles des Conventions de Genève et de leur Protocoles additionnels", édité par le Comité International de la Croix Rouge, Genève, 1983, p.10-12.
- 25) Eric David, op.cit., p.570.
- 26) În acest sens, vezi Eric David, op.cit, p.575-576.
- 27) Eric David, op.cit., p.582.
- 28) Vezi Dr. Vasile Crețu, Nicolae Uscoi, "Răspunderea internațională pentru încârcarea normelor de drept al conflictelor armate", în revista "Gândirea militară română" nr.2/1994, p.51.
- 29) Eric David, op.cit., p.555.

CAPITOLUL XII

CRIMELE CONTRA UMANITĂȚII

1. Conceptul de crime contra umanitatii.

Crimele contra umanitatii sunt definite ca fiind fapte grave de violență comise pe scară largă de către indivizi, fie că aceștia sunt sau nu agenți ai statului, împotriva altor indivizi într-un scop esențialmente politic, ideologic, rasial, național, etnic sau religios¹⁾.

Spre deosebire de crimele de război, care au cunoscut o indelungată evoluție juridică, crimele contra umanitatii au apărut în cadrul dreptului internațional după al doilea război mondial, în legătură cu sancționarea persoanelor vinovate de declanșarea și purtarea războiului de agresiune și ca o reacție la atrocitățile săvârșite de către naziștii germani și militariștii japonezi în teritoriile ocupate împotriva populației locale și în cadrul lagărelor de exterminare a unor categorii largi de persoane pe motive naționale, etnice, rasiale sau altele similare.

În cuprinsul Statutului Tribunalului militar internațional de la Nürnberg (art.6) și, într-un mod similar, în cel al Tribunalului militar de la Tokio (art.5), sunt enumerate drept crime împotriva umanitatii următoarele fapte: asasinatul, exterminarea, supunerea la sclavie, deportarea și orice alt act inuman comis împotriva oricărora populații civile, înainte sau în timpul războiului, ca și persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase, dacă aceste acte sau persecuții, fie că ele constituiau sau nu o violare a dreptului intern al țărilor în care s-au săvârșit, au fost comise ca urmare a oricărei crime care intră în competența tribunalului sau în legătură cu o asemenea crimă.

Sunt, astfel, considerate crime contra umanitatii pe de o parte actele inumane săvârșite împotriva populației civile (asasinatul, exterminarea, aducerea în stare de sclavie, deportarea etc.), iar pe de altă parte actele de persecuție împotriva unor persoane pentru considerente de ordin politic, rasial sau religios.

Prin ultima parte a formulării textelor menionate, existența crimelor împotriva umanitatii este legată de crimele împotriva păcii și securității omenirii, mai concret de declanșarea și ducerea unui război de agresiune de către cele două mari state învinse în război, precum și de crimele de război, comise în perioada cât a durat conflictul armat, în fapt delimitându-se în timp aplicarea prevederilor statutelor numai la crimele

contra umanității săvârșite în timpul celui de-al doilea război mondial, și faptele de această natură anterioare sau posterioare războiului.

Acest inconvenient a fost ulterior înălțat, instrumentele juridice internaționale prin care au fost incriminate și alte fapte grave împotriva umanității nemașfând trimisere la situații de război sau la statutul tribunalelor militare internaționale care au judecat pe cei ce au comis crime grave în timpul celui de-al doilea război mondial.

Până la o anumită limită, se poate aprecia că sunt crime contra umanității crimile de război săvârșite după un plan elaborat și pe o scară largă. Între cele două categorii de crime internaționale există unele similitudini și interferențe, dar și importante deosebiri care le confere configurații juridice proprii.

Astfel, crimile de război pot fi comise numai în perioada conflictului armat sau în legătură cu conflictul armat, dar atât împotriva combatanților, cât și a populației sau a persoanelor civile și numai împotriva persoanelor aparținând adversarului sau unor state străine, nu și a proprietarilor cetățeni, în timp ce crimile contra umanității se comit atât în timp de pace, cât și în timpul conflictului armat, ele afectează numai populația civilă și pot fi comise atât împotriva persoanelor aparținând adversarului, cât și împotriva populației proprii². În plus, crimile contra umanității nu se pot săvârși decât împotriva persoanelor, nu și a bunurilor aparținând acestora.

Este adevărat, însă, că unele fapte grave care intră în categoria crimerelor contra umanității, dacă sunt săvârșite în timp de război, pot să incorporeze sau să intre în concurs cu fapte grave considerate prin convențiile internaționale din domeniul dreptului conflictelor armate drept crime de război. Crimele comise contra populației civile în teritoriul ocupat, de exemplu, sunt crime de război, dar ele pot să fie în același timp și crime contra umanității prin ampoarea și cruzimea lor. În acest sens pot fi considerate deportările masive de populații sau persecuțiile sistematice asupra unor grupuri compacte de civili, pentru indiferent ce considerente.

Reglementările convenționale ulterioare adoptării statutelor tribunalelor militare internaționale de după al doilea război mondial au operat o tot mai netă separare a celor două mari categorii de crime internaționale, precum și o detasare a reglementărilor privind crimile contra umanității de reglementarea lor originară prin statutele tribunalelor militare respective, inclusiv de prevederea privind limitarea în timp a

săvârșirii faptelor incriminate, dând infracțiunilor împotriva umanității un caracter de universalitate și din acest punct de vedere.

Alte reglementări internaționale prin care se interzic fapte ce se incadrează în conceptul de crime împotriva umanității sunt:

Convenția din 1948 pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid;

Declarația Națiunilor Unite asupra interzicerii utilizării armelor nucleare și termonucleare, adoptată prin Rezoluția Adunării generale a O.N.U. nr.1653 (XVI) din 24 noiembrie 1961;

Convenția din 1973 asupra eliminării și reprimării crimei de apartheid;

Statutul Tribunalului internațional penal pentru fosta Iugoslavie;

Declarația asupra protecției oricărei persoane contră disparițiilor forțate (Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. nr.47/133 din 18 decembrie 1992).

Proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii din 1954 cuprinde următoarele fapte ce se incadrează în conceptul de crime contra umanității:

"Art.10: Actele comise de autoritățile unui stat sau de către particulari cu intenția de a distruge, în total sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios ca atare, inclusiv:

1) Uciderea membrilor grupului;

2) Atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor grupului;

3) Supunerea intenționată a grupului la condiții de existență susceptibile să anteneze distrugerea sa fizică totală sau parțială;

4) Măsurile vizând a influența nașterile în sânul grupului;

5) Transferarea forțată a copiilor grupului către un alt grup.

Art.11. Actele inumane, cum ar fi asasinatul, exterminarea, aducerea în sclavie, deportarea sau persecuțiile, comise contra unor elemente ale populației civile, pentru motive sociale, politice, rasiale, religioase sau culturale, de către autoritățile unui stat sau de către particulari care acționează la instigarea acestor autorități sau cu consumămantul lor".

Din coroborarea conținutului textelor diverselor convenții sau altor instrumente politico-juridice internaționale rezultă că fac parte din categoria crimerelor contra umanității următoarele fapte³:

a) Asasinatul (omorul intenționat);

b) Exterminarea;

c) Aducerea în sclavie sau obligarea la muncă forțată;

- d) Deportarea, inclusiv curățirea sau epurarea etnică;
- e) Expulzarea;
- f) Orice alte acte inumane comise împotriva oricărei populații civile (tortura, violul, lipsirea de libertate etc.);
- g) Persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase;
- h) Genocidul;
- i) Apartheidul;
- j) Practica sistematică a disparițiilor forțate.

După cum se poate observa, unele dintre faptele ce se încadrează în categoria crimelor contra umanității figurează și printre infracțiunile clasice de drept comun (omorul, tortura, violul, lipsirea ilegală de libertate, obligarea la muncă forțată etc.). Crimele contra umanității se deosebesc, însă, de infracțiunile de drept comun prin unele trăsături proprii, în special, prin gravitatea deosebită, caracterul de masă și mobilul săvârșirii lor.

Gravitatea deosebită a crimelor contra umanității este exprimată de imprejurarea că în această categorie se încadrează fapte prin care se aduc importante atingeri vieții, integrității corporale fizice sau mentale, valori supreme ale ființei umane, într-un mod care poate pune în pericol existența biologică a mai multor persoane, precum și de imprejurarea că faptele de natură crimelor contra umanității se comit în baza unor planuri concertate, ele constituind acțiuni premeditate.

Caracterul de masă al crimelor contra umanității se manifestă prin numărul mare de victime pe care le produc, asemenea crime fiind îndrepătate împotriva populației civile ca atare, nu a unor indivizi izolați, fie că lezarea privește o masă amorfă de indivizi, fie că se referă la anumite grupuri în baza unor criterii precise care le delimitizează de populația civilă în general.

Mobilul săvârșirii crimelor contra umanității, exprimat în sentimentul, interesul sau orice alt resort de natură subiectivă care-l determină sau incită pe autorul faptei să acționeze, constituie de asemenea un criteriu esențial pentru existența unor asemenea infracțiuni grave.

Mobilul îl constituie, de regulă, în cazul unor asemenea crime o politică deliberată și urmărită consecvent pentru reprimarea, persecutarea sau exterminarea unor grupuri de oameni, fie pentru că acestea ar constitui un pericol actual sau potențial pentru cei ce inițiază asemenea fapte ori le săvârșesc, fie ca expresie a unor convingeri de natură ideologică, etnică sau religioasă ale autorilor sau inspiratorilor unor fapte de această natură.

Evo luția reglementărilor internaționale privind crimele împotriva umanității pune în evidență o legătură tot mai strânsă a acestora cu instituția drepturilor omului, în sensul protecției persoanelor împotriva oricăror atingeri grave ce li -s-ar aduce. Astfel, proiectul crimelor contra păcii și securității omenirii propune incriminarea cu titlu de crime contra umanității atât a persecuțiilor comise pentru motive politice, rasiale sau religioase, cât și a celor pentru motive sociale sau culturale, dar și a violărilor masive sau sistematice ale drepturilor omului, oricare ar fi mobilurile care ar putea să-i inspire pe autori celor din urmă. Aceeași tendință este materializată și în cuprinsul Statutului Tribunalului pentru fostă Iugoslavie, care nu condiționează săvârșirea unor crime contra umanității pe care le prevede de motivele săvârșirii acestora".

La incriminarea în concret a unor fapte de categoria crimelor contra umanității, una sau alta din trăsăturile care le caracterizează (gravitatea deosebită, caracterul de masă și mobilul săvârșirii), poate să prevaleze, dar de regulă ele trebuie să fie întruite cumulativ.

2. Genocidul

Crima de genocid este una dintre cele mai grave fapte cu caracter penal incriminate potrivit dreptului internațional. Ea constă în distrugerea sau persecutarea unor grupuri umane concepute ca entități naționale, etnice, rasiale sau religioase.

Genocidul este o negare a existenței unor întregi grupuri umane, așa cum omorul este o negare a dreptului la viață al unei ființe umane individuale. El face parte din categoria crimelor îndrepătate împotriva umanității în general și nu numai împotriva unor indivizi determinați, chiar dacă în final victime sunt în primul rând aceștia.

Însăși etimologia cuvântului genocid, compus din rădăcina *genos* (rasă, trib în limba greacă) și sufixul *cide* (a ucide, din limba latină), arată că faptele pe care le include acest concept aduc atingere unei colectivități umane și, în final, întregii umanități.

Acte inumane de distrugere a unor grupuri umane în baza unor motivații diverse, politice, naționale, etnice, culturale, lingvistice, afirmate că atare și nu simple acte de barbarie s-au săvârșit în toate perioadele istorice ale umanității și în toate zonele sale geografice și, din păcate, încă se mai săvârșesc, producând mari daune umanității și condiției umane în general, numărul victimelor omenești variind, în situații concrete, de la câteva zeci sau sute de persoane la mii și milioane, adesea în perioade destul de scurte.

Ce altceva decât acte de genocid au fost pogromurile din antichitate, din evul mediu, dar și din secolul nostru, asupra evreilor, a armenilor sau a altor popoare, cruciadele creștine împotriva "necredincioșilor" musulmani pentru eliberarea locurilor sfinte din Oriental Apropiat, campaniile militare de distrugere sau aducere în robie a unor popoare întregi, exterminarea populației băstinașe de către conchistadorii europeni în teritoriile și continentele "descoperite", masacrarea populațiilor din țările coloniale și aducerea acestora în stare de degenerescență prin infometare, munci grele și tratamente degradante, trecerea prin foc și sabie a milioane de oameni pe motive politice, naționale sau religioase, distrugerea masivă și planificată a oponentilor politici în vremurile moderne sau exterminarea reciprocă a unor etnii în Africa zilelor noastre?

Conștiința necesității interzicerii cu caracter penal a actelor de această natură, prin includerea lor în categoria faptelor a căror săvârșire atrage răspunderea penală internațională și organizarea cooperării între națiuni pentru eradicarea unui asemenea odios flagel, precum și angajarea unor acțiuni practice în acest sens sunt, însă, mai recente, ele datând din perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial.

Unul dintre promotori a fost Rafael Lemkin, care în 1933 formula premisele acestui concept în cadrul Conferinței pentru unificarea dreptului internațional penal, cerând încriminarea acestor fapte care vizează distrugerea unei națiuni sau a unui grup etnic. El își exprima viziunea sa asupra genocidului în termenii următori: "în general, genocidul nu înseamnă în mod necesar distrugerea imediată a unei națiuni, înseamnă mai degrabă un plan coordonat al unor acțiuni diferite care tind să distrugă bazele vieții grupurilor naționale în scopul de a distrugă aceste grupuri. Obiectivul unui asemenea plan ar fi dezintegrarea instituțiilor politice și sociale, a culturii, limbii, sentimentelor naționale, religiei și existenței economice a grupurilor naționale, distrugerea securității personale, a libertății, sănătății, demnității și chiar a vieții individizilor care aparțin acestor grupuri. Genocidul este îndreptat contra grupului național ca entitate, iar acțiunile care îl însoțesc sunt îndreptate împotriva persoanelor nu în calitatea lor individuală, ci ca membri ai grupului național".¹⁵⁾

Primul document oficial în care se incriminează genocidul este Statutul Tribunalului militar de la Nürenberg, care încadrează în categoria crimelor contra umanității persecuțiile pe motive politice, rasiale sau religioase, fapte de natura genocidului, fără a se menționa în mod expres că acestea ar constitui crima de genocid, cu condiția ca

asemenea fapte să fi fost săvârșite în legătură cu celelalte crime comise de către inculpații care au declanșat și au purtat un război de agresiune.

Așa cum rezultă din lucrările Tribunalului de la Nürenberg¹⁶⁾, acuzarea a susținut că "inculpății au recurs la genocid deliberat și sistematic, adică la exterminarea grupurilor sociale și naționale din cadrul populației civile aflate pe teritoriile ocupate, cu scopul de a distrugă anumite rase sau clase de populații și de grupuri naționale rasiale sau religioase", referindu-se în mod concret la actele de exterminare a poporului evreu și a tiganilor, dar și la alte forme de represiune de natură genocidală ordonate de inculpați și săvârșite în Alsacia și Lorena, în Tările de Jos, în Norvegia și în alte zone ale Europei.

Tribunalul de la Nürenberg a condamnat în final pe inculpați numai pentru crime contra păcii și crime de război. Crimele împotriva umanității de natura genocidului au fost, însă, avute în vedere, ele figurând în cadrul hotărârii date de tribunal, incluse fiind în conținutul primelor două categorii de crime.

Concepția Tribunalului de la Nürenberg leagă astfel și genocidul, alături de celelalte crime contra umanității, numai de starea de război, actele de genocid săvârșite în timp de pace neavând încă o bază juridică clară pentru a fi sancționate. și cum nici Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 1946, prin care se consacrau drept principii de drept internațional penal cele rezultate din statutul și lucrările Tribunalului de la Nürenberg nu se depărta de spiritul Tribunalului; elaborarea unui instrument juridic special se impunea, cu atât mai mult cu cât Carta O.N.U. își propunea promovarea și apărarea drepturilor omului în toate situațiile.

Un asemenea instrument a fost elaborat și adoptat în cadrul Organizației Națiunilor Unite, unde problema genocidului a fost examinată de Adunarea Generală încă în prima sa sesiune, adoptându-se o rezoluție care sublinia că genocidul este o crimă de drept internațional condamnată de lumea civilizată și cerea Consiliului Economic și Social să elaboreze un proiect de convenție asupra crimei de genocid. O nouă rezoluție adoptată în sesiunea următoare declară genocidul o crimă internațională comportând răspunderi de ordin național și internațional pentru state și pentru indivizi.

În cea de a treia sa sesiune de la înființarea O.N.U., Adunarea Generală adoptă la 9 decembrie 1948 textul Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.

Potrivit art.I al Convenției, "Părțile contractante confirmă că genocidul, fie că este comis în timp de pace sau în timp de război, este o

crimă de drept internațional, pe care ele se angajează să o prevină și să o pedepsească".

Din modul în care este formulat acest articol rezultă că la data apariției Convenției existența crimei de genocid nu era pusă la îndoială, ea impunându-se deja ca o normă cutumiară, recunoscută de comunitatea internațională, care condamnase actele de natura genocidului prin aprobatarea regulilor consacrate de documentele în baza cărora fusese răpedești principali crimi din al doilea război mondial. Ca atare, părțile la convenție afirmă doar existența crimei de genocid și se angajează să o reprime prin legislația lor națională.

În cuprinsul Convenției se menționează că genocidul este o crimă de drept internațional, fără a se specifica, însă, că este o crimă împotriva umanității. Lipsa unei asemenea mențiuni nu constituie o omisiune, ci o modalitate tehnică folosită pentru a se asigura reprimării acestuia un caracter universal, desprins de limitele temporale impuse prin Statutul Tribunalului de la Nürnberg.

Textul astfel formulat soluționează într-un mod tranșant problema aplicabilității prevederilor convențiilor, vizând nu numai faptele săvârșite în timp de război, ci și cele din timp de pace. Apartenența genocidului la categoria **crimelor împotriva umanității** este în acest mod indirect afirmată, de natura unor asemenea infracțiuni fiind posibilitatea de a fi săvârșite și în timp de pace și în timp de război și nu numai în timp de război.

Potrivit art. II al Convenției din 1948, genocidul constă într-unul din actele enumerate, în continuare, săvârșit cu intenția de a distrugă total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios ca atare:

- a) uciderea membrilor grupului;
- b) atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor grupului;
- c) supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenăzează în mod necesar distrugerea sa fizică totală sau parțială;
- d) măsurile vizând împiedicarea nașterilor în sânul grupului;
- e) transferul forțat de copii dintr-un grup în alt grup.

Analiza definiției genocidului evidențiază câteva elemente semnificative pentru fizionomia juridică a acestei crime internaționale.

Genocidul este caracterizat în primul rând prin intenția de a distrugă un grup uman, în baza unor criterii. Prin acest element genocidul se particularizează în raport cu celelalte crime contra omenirii, care pot fi îndreptate împotriva uneia sau a mai multor persoane în virtutea convingerilor lor politice sau apartenenței la un grup național, rasial,

religios etc., fără a viza distrugerea fie totală, fie parțială, a grupului ca între, sau constituind expresia intoleranței sau ideologiei, ori a interesului politic și nu a unui plan deliberat de distrugere a unor grupuri constituite pe criterii de o asemenea natură.

Genocidul apare astfel ca un caz agravat, calificat, de crimă împotriva umanității.

Intenția calificată a autorului unei crime de genocid este de a distrugă fie în totalitate, fie parțial, un anumit grup uman. Nu este, prin urmare, necesar pentru a exista o crimă de genocid, ca prin fapta săvârșită să se distrugă în întregime un grup uman, ceea ce uneori ar fi chiar imposibil, dacă se are în vedere numărul adesea imens al indivizilor care compun un asemenea grup. Distrugerea parțială a grupului ca intenție sau ca realizare de fapt este în aceeași măsură o condiție suficientă pentru existența infracțiunii de genocid, ca și distrugerea integrală.

Problema s-a abordat cu ocazia elaborării convenției, când s-a pus și întrebarea dacă uciderea unui singur om se poate încadra în noțiunea de distrugere parțială a unui grup sau constituie doar un omor, simplu ori calificat, după împrejurări. În practică, o asemenea situație ar putea să apară extrem de rar, date fiind proporțiile vizate în general prin crima de genocid, convenția având drept scop prevenirea și sanctiunea actelor de distrugere îndreptate împotriva unui mare număr de persoane.

Totuși, chiar și uciderea unei singure persoane ar putea constitui crima de genocid dacă ea a fost comisă ca urmare a faptului că victimă este membră a unuia din grupurile specificate în convenție și cu intenția de a se provoca acte similare și în viitor în legătură cu prima crimă, deci dacă intenția autorului a fost de a ucide persoana respectivă sau alte persoane în calitatea lor de părți componente ale unui grup, chiar dacă rezultatul a fost în fapt, pentru moment, limitat la pierderea unei singure vieți omenesti.

Esențială este, deci, pentru existența crimei de genocid, intenția calificată a autorilor de a acționa în sensul distrugerii, în totalitate sau în parte, indiferent de proporțiile concrete ale distrugerilor, a unui grup uman prin acte îndreptate împotriva indivizilor care fac parte din grupul respectiv.

Convenția din 1948 asupra prevenirii și sanctiunării crimei de genocid enumera ca grupuri de persoane protejate împotriva actelor de genocid grupurile naționale, rasiale, etnice sau religioase.

În cuprinsul Convenției nu se dă o definiție a noțiunilor de "național", "rasial", "etnic" sau "religios", ceea ce a stârnit unele controverse asupra conținutului acestora.

S-a apreciat, totuși, că națiunile în cauză sunt îndelung folosite în instrumentele juridice internaționale și în literatura de specialitate, în fiecare din grupările respective se distinge ușor prin anumite trăsături proprii, și că nu este necesară o definiție a lor prin convenție, un asemenea procedeu putând complica și mai mult lucrurile. Se consideră în general că națiunea este "o comunitate marcată de legături sau trăsături specifice de natură istorică și culturală", rasă înseamnă "acea categorie de persoane care se disting prin trăsături comune și constante și tocmai de aceea ereditate", iar conceptul de etnic are un sens mai larg, definind "o comunitate de persoane legate de aceleași obiceiuri, aceeași limbă și aceeași rasă", conceptul de grup religios fiind suficient de clar pentru a mai fi definit.

Limitarea protecției împotriva crimei de genocid numai la cele patru categorii de grupuri a ridicat unele probleme, în sensul dacă nu ar fi necesar ca în definiția genocidului să se includă și alte grupuri umane care de-a lungul istoriei au format obiectul unor acte de reprimare masivă cu intenții de lichidare, în fapt cu nîmic deosebite de actele de genocid prin forma în care s-au manifestat, dar care nu sunt protejate juridic printr-o reglementare internațională de natura celei privind incriminarea genocidului.

În timpul lucrărilor pregătitoare ale Convenției din 1948, ca și ulterior în cadrul diferitelor foruri ale O.N.U. care au luat în dezbatere unele probleme privind genocidul, s-au stârnit controverse dacă definiția nu trebuie să se refere de exemplu, și la grupările politice.

În sprijinul introducerii grupărilor politice s-a argumentat că masacrul comis asupra membrilor neînarmați ai opoziției politice este în fel de criminal ca și masacrarea celorlalte grupuri menționate și trebuie recunoscut ca atare, invocându-se momente din istoria nazismului, când protecția unor grupuri politice era necesară împotriva persecuțiilor sângheroase la care au fost supuse. S-a argumentat, de asemenea, că grupurile politice ar trebui tratate ca și grupurile religioase, trăsătura distinctivă a ambelor tipuri de grup fiind idealul comun care i-a unit pe membrii săi.

Neincluderea în final în cuprinsul Convenției și a grupărilor politice s-a bazat pe următoarele considerente:

a) un grup politic nu are trăsături stabile, permanente și bine definite și nu constituie o grupare inevitabilă și omogenă, el bazându-se pe voința membrilor săi și nu pe factori independenți de această voință;

b) includerea grupurilor politice ar duce la neacceptarea Convenției de către un mare număr de state, pentru că aceasta ar implica O.N.U. în luptele politice interne din fiecare țară;

c) o astfel de includere ar crea dificultăți guvernelor legal constituite în acțiunile lor de preîntămpinare a actelor elementelor subversive;

d) protejarea grupurilor politice ar ridica problema protejării, în condițiile Convenției, și a grupărilor profesionale și economice;

e) protecția grupurilor politice sau de altă natură poate fi asigurată în afara Convenției, potrivit legislațiilor naționale, Declarației Universale a drepturilor omului și Convenției internaționale privind drepturile civile și politice.

Unele discuții au avut loc, de asemenea, în legătură cu genocidul cultural, criticându-se faptul că definiția genocidului dată prin Convenție nu înglobează decât cazurile de distrugere fizică a grupului, ceea ce ar fi foarte regretabil, susținându-se că fapte cum sunt suprimarea sau limitarea folosirii limbii ori a exprimării culturale, estomparea caracterelor sau a trăsăturilor specifice, distrugerea sistematică a arhivelor, a obiectivelor de valoare artistică sau istorică ale grupului sunt tot atât de grave ca și genocidul de ordin fizic.

În cadrul dezbatelerilor internaționale asupra crimei de genocid s-a susținut, de asemenea, că actele de genocid cuprinse în art. II al Convenției nu acoperă toate mijloacele și modalitățile de a distrugă intenționat un grup uman. Distrugerea deliberată a unui grup de oameni poate lua foarte bine forma deportării sau a dislocării în masă, a internării și obligării la muncă forțată, a deznaționalizării prin tortură sistemică, terorism, alte tratamente inumane și măsuri fizice de intimidare.

În literatura de specialitate se întâlnesc și propunerile în sensul că, prin analogie cu genocidul, să fie incriminat ecocidul, care ar consta în acte de devastare și distrugere ce afectează mediul natural al unei zone geografice în detrimentul vieții umane, animale și vegetale, produse îndeosebi prin folosirea unor mijloace militare, în primul rând a armelor nucleare, ca și a diverselor tehnici apte să modifice condițiile meteorologice în scopuri militare, întocmindu-se și unele proiecte de convenții în acest sens.

Ecocidul figurează ca o crimă internațională în proiectul de articole privitoare la răspunderea internațională alcătuit de Comisia de drept internațional a Națiunilor Unite, el constând în violarea unor obligații internaționale esențiale pentru asigurarea și conservarea mediului natural,

pentru împiedicarea poluării massive a mărilor și oceanelor și a atmosferei terestre etc.

Deși încălcările de natură celor puse în discuție nu au fost cuprinse în latura obiectivă a crimei de genocid, condamnarea lor ca fapte grave, crime de drept internațional, este evidentă, ele încadrându-se în general în sfera de cuprindere a crimelor împotriva umanității, iar sancționarea lor este posibilă în virtutea reglementărilor care incriminează asemenea fapte grave.

Nu este exclus ca, în viitor, odată cu evoluția reglementărilor internaționale privind protecția ființei umane și a drepturilor fundamentale ale acesteia inclusiv prin mijloace de drept penal, avându-se în vedere amploarea gravelor încălcări care mai au loc în ce privește drepturile unor comunități umane, care se săvârșesc îndeosebi pe considerente de ordin politic sau cultural, să se ia în considerație criticele aduse reglementărilor Convenției asupra reprimării și prevenirii genocidului iar în cadrul unei eventuale modificări a acesteia să se lărgescă sfera faptelor incriminate cu caracter de genocid.

În acest sens ar putea fi interesant de semnalat că proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii, în care, la art.2, pct.10., se preia în întregime definiția dată genocidului prin Convenție, diferă de aceasta asupra unui punct, și anume că menționarea actelor de genocid nu mai este limitativă, exhaustivă, ci se face cu caracter enunciativ, exemplificativ, ceea ce ar permite cuprinderea și a altor acte inumane care să fie considerate drept genocid.

Definind ca acte de genocid uciderea ori atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a unui grup uman, supunerea acestuia la un regim de viață care-l condamnă la pierire, luarea de măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului și transferul de copii spre alte grupuri umane, Convenția din 1948 prevede că aceste acte vor fi pedepsite. Vor fi de asemenea pedepsite conform Convenției înțelegerea în vederea comiterii genocidului, incitarea directă și publică, precum și complicitatea la comiterea genocidului, ca și tentativa de a comite acte de genocid (art.III).

Art.IV al Convenției prevede că persoanele care au comis genocidul, deci autorii faptei, cei ce completează în scopul comiterii unui asemenea act, instigatorii și complicii, precum și cei care încearcă comiterea unor asemenea fapte, vor fi pedepsite indiferent de calitatea lor - guvernanți, funcționari sau particulari. Pentru subiectul crimei de genocid nu se impune, deci, o calificare, o poziție specială în raport de

victime sau de poziția ocupată în angrenajul social, orice persoană care comite asemenea acte trebuind să susțină rigorile legii.

Convenția din 1948 cuprinde în art.V angajamentul statelor părți de a lăsa în cadrul legislației lor interne măsurile necesare pentru asigurarea aplicării dispozițiilor Convenției și, în mod deosebit, de a prevedea sancțiuni penale eficace care să lovească persoanele vinovate de genocid sau de celelalte acte în legătură cu genocidul (asocierea în vederea comiterii faptei, instigarea, complicitatea etc.).

În acest mod, statele își asumă obligația sancționării genocidului prin legislația lor internă, care trebuie să preia și să încorporeze, însăși de sancțiuni penale corespunzătoare, prevederile Convenției privind genocidul și modalitățile de săvârșire sau participare la săvârșirea acestuia.

România, care a ratificat convenția în 1950, înainte de intrarea sa în vigoare (1951) a inclus în legislația proprie infracțiunea de genocid în anul 1960, odată cu introducerea propagandei de război (crimă împotriva păcii) și a unor crime de război (distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale, tratamentele neominoase sau distrugerea unor obiective și însușirea unor bunuri), prin modificarea codului penal în vigoare la acea dată și completarea sa cu un nou articol (231)¹⁶⁾, în care se preluau prevederile art.II ale Convenției, adăugându-se, însă, alături de grup și o colectivitate umană și excluzându-se criteriul etnic. Faptele de genocid se pedepseau cu moartea, iar înțelegerea în vederea comiterii lor cu muncă silnică pe termen de 5-20 ani.

Codul penal actual, intrat în vigoare în 1969, incriminează genocidul în art.357 din Titlul XI - "Infracțiuni împotriva păcii și omenirii", în care se arată că se pedepsește săvârșirea, în scopul de a distrage în întregime sau în parte o colectivitate sau un grup național, etnic, rasial sau religios, a oricărei din cele cinci fapte enumerate în cuprinsul Convenției din 1948.

Este de observat că în versiunea actualmente în vigoare elementul "etnic" characteristic grupului uman afectat prin infracțiunea de genocid a fost reintegrat, dar și-a păstrat în continuare ca posibil a fi supuse distrugerii nu numai un grup, ci și "o colectivitate".

Introducerea colectivității, alături de grup, în definirea infracțiunii de genocid ridică probleme serioase de drept intern în ce privește interpretarea exactă a sensului și conținutului noului concept.

Lucrările științifice și doctrinare fundamentale întocmite la noi cu caracter de comentare a codului penal din 1968¹⁷⁾ îmbrățișează teza că obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale care

proteguesc existența și securitatea colectivităților umane și a grupurilor ce se pot forma înăuntrul acestor colectivități (grupuri naționale, rasiale, etnice sau religioase). Cu alte cuvinte, ar putea fi distruse ca urmare a unor acțiuni de tip genocid pe de o parte colectivitățile umane, prin care se înțelege populația având geografic, social și istoric o existență de sine stătătoare (cetățenii unui stat, locuitorii unei provincii, ai unui oraș sau comune sau altele asemenea), independent de alte considerente sau factori de circumscrisiere, iar pe de altă parte grupul uman, o comunitate de persoane între care există o legătură națională, etnică rasială sau religioasă și care face parte dintr-o colectivitate umană. Există și opinia contrară, potrivit căreia obiectul infracțiunii de genocid în redactarea codului penal român îl constituie atât colectivitatea, cât și grupul, dar ambele numai dacă se are în vedere caracterul național, etnic, rasial sau religios al comunității umane respective¹⁸⁾.

Este de esență infracțiunii de genocid ca, indiferent dacă actele de distrugere privesc un grup uman, așa cum se prevede în Convenția din 1948, sau și o colectivitate, ca în codul penal român, ele să aibă în vedere întotdeauna considerente de ordin național, etnic, rasial sau religios. În lipsa unei asemenea intenții calificate, faptele se pot încadra în categoria crimelor împotriva umanității, dar nu și în latura obiectivă a genocidului, crima care implică în mod necesar elementele de circumstanțe menționate în ce privește segmentul de umanitate vizat.

Față de împrejurarea că sub titlul în care este incriminat genocidul în codul penal român, care se referă la infracțiuni împotriva păcii și omenirii, nu se prevede nici o altă crimă împotriva umanității în afară de genocid, dar și în baza considerentelor analizei de fond a condițiilor cerute de Convenția din 1948 pentru existența acestei infracțiuni, s-ar putea emite ipoteza că introducerea elementului "colectivitate" ar viza intenția legiuitorului de a prevedea și alte crime împotriva umanității în afară de genocid, dar care, într-un mod eronat ca tehnică juridică, au fost asociate cu crima de genocid, creindu-se astfel o regretabilă confuzie.

Potrivit Convenției din 1948 (art. VI) persoanele acuzate de genocid sau de o faptă în legătură cu acesta (înțelegerea în vederea comiterii, incitarea, complicitatea sau tentativa), vor fi aduse în fața tribunalelor competente ale statului pe teritoriul căruia s-a comis actul sau în fața Curții criminale internaționale, care va fi competență cu privire la acelea dintre Părțile contractante care i-ar recunoaște jurisdicția.

Se stabilea astfel o competență jurisdicțională alternativă, a statelor pe teritoriul căror s-a comis actul sau a unei curți penale internaționale.

Aceasta nu exclude, desigur, competența și a altor state în conformitate cu principiul represiunii universale¹⁹⁾.

Prin legislația lor internă statele părți au stabilit, așa cum rezultă dintr-un studiu de specialitate²⁰⁾, una din următoarele soluții privind jurisdicția genocidului: instituționalizarea unor instanțe speciale competente numai pentru judecarea crimei de genocid, atribuirea competenței de judecată tribunalelor militare sau transmiterea competenței în sarcina instanțelor ordinare naționale.

În ce privește jurisdicția atribuită unei instanțe internaționale, la data elaborării Convenției nu exista o Curte penală internațională căreia să i se fi putut da în competență și judecarea genocidului, iar o asemenea curte nu există nici în prezent.

Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid mai cuprinde și alte prevederi cu caracter jurisdicțional sau preventiv. Astfel, Părțile contractante se angajează să extrădeze pe autorii crimelor de genocid în conformitate cu legislația lor națională și tratatele internaționale în materie, genocidul și celelalte fapte conexe incriminate nefiind considerate crime politice care, de regulă, fac imposibilă extrădarea autorilor faptelor. Pentru prevenirea și reprimarea actelor de genocid sau a actelor conexe acestei crime, se prevede și posibilitatea că oricare din statele părți să sesizeze, atunci când consideră necesar, organele competente ale O.N.U., pentru ca acestea să decidă măsurile potrivite în aceste scopuri.

Practica aplicării incriminării genocidului este destul de redusă, literatura juridică semnalând, în afara originalei noastre aplicări după evenimentele din decembrie 1989, numai două situații când unele persoane au fost judecate și condamnate pentru crima de genocid: în Bangladesh, după secesiunea din 1971 și în Cambodgia în 1979²¹⁾, deși calitatea vieții a consemnat din 1948 și până astăzi numeroase situații de distrugere în masă a unor populații pentru motive ce țin de originea etnică sau națională, rasă sau religie sau pentru un complex de motivații în care nu au lipsit nici cele de această natură.

Convenția asupra prevenirii și reprimării crimei de genocid a fost ratificată de majoritatea statelor lumii, între care nu figurează, însă, și U.A. Reglementările pe care le conține această convenție au intrat deja în patrimoniul general al dreptului internațional, ele fiind produsul intenției majorității statelor membre ale Organizației Națiunilor Unite de a condena și reprema genocidul ca o crimă de drept internațional ce provoacă mari daune omenirii și este contrară atât regulilor moralei universale, cât și principiilor dreptului internațional contemporan.

Convenția încorporează principii care se bucură de o recunoaștere universală, care obligă statele, indiferent dacă acestea s-au angajat sau nu în mod concret și direct prin semnare sau ratificare, ele făcând parte din patrimoniul comun de principii și norme imperitative ale dreptului internațional - *jus cogens*.

3. Apartheidul

Reglementările internaționale privind protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale ale acestuia acordă o atenție particulară aspectului că în nici o împrejurare aceste drepturi nu trebuie să fie șirbită în baza unor criterii discriminatorii privind rasa, naționalitatea sau alte asemenea considerente, orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare trebuind să fie interzis prin lege.

Existența unor bariere rasiale este incompatibilă cu idealurile oricărei societăți umane, orice doctrină de superioritate bazată pe diferențierea dintre rase fiind falsă din punct de vedere științific, condamnabilă sub raport moral, injustă și periculoasă din punct de vedere social, iar pe plan politic constituind un obstacol în calea relațiilor pașnice de prietenie între națiuni, susceptibilă să tulbere pacea și securitatea popoarelor, precum și coexistența armonioasă a persoanelor în sânumul aceluiași stat.

Problema condamnării discriminării rasiale și a eradicării practicilor de discriminare a unor persoane pe acest criteriu, în contextul constatării că unele state ale lumii (Africa de Sud, Namibia și.a.) au ridicat asemenea practici la nivelul de politică de stat, a constituit o preocupare importantă a unor foruri internaționale, în special a Organizației Națiunilor Unite, care a analizat în repetate rânduri și a adoptat importante rezoluții prin care a fost condamnat acest fenomen, un adevarat vestigiu al trecutului în cadrul societății contemporane.

Prin Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării oricărora forme de discriminare rasială adoptată în 1963²² se afirmă în mod solemn necesitatea de a se elibera rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii și de a se asigura protecția și respectarea demnității persoanei umane.

Declarația cere egalitate în fața legii, o justiție egală, măsuri în domeniul învățământului și educației în vederea eliminării prejudecătilor, pedepsirea oricărei incitări la acte de violență împotriva unui grup de persoane de rasă diferită, încetarea politicii de segregare rasială și în special a politicii de apartheid și adoptarea de către guvernele statelor

lumii a măsurilor necesare pentru revizuirea politicii lor și abrogarea legilor de natură să apară sau să se perpetueze discriminarea.

Alte rezoluții ale Adunării generale a O.N.U. condamnă orice politică și practică de apartheid, de discriminare rasială și de segregare, inclusiv practicile de discriminare inerente colonialismului, proclamând caracterul criminal al acestora în raport de principiile și normele dreptului internațional²³.

Condamnarea politică a apartheidului a făcut posibilă adoptarea unor reglementări internaționale cu caracter convențional prin care se stabilesc principiile juridice ale colaborării internaționale pentru prevenirea și sanctionarea oricărora manifestări de segregare rasială, inclusiv cele de apartheid.

Prin Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite nr.2106 (XX) din 21 decembrie 1965 a fost adoptată și deschisă spre semnare Convenția internațională asupra eliminării oricărora forme de discriminare rasială, care a intrat în vigoare în 1969.

Potrivit Convenției, statele părți condamnă discriminarea rasială și se angajează să continuie prin toate mijloacele potrivite și fără întârziere o politică menită să elibereze orice formă de discriminare rasială și să favorizeze înțelegerea între toate rasele. Discriminarea rasială este definită ca "orice deosebire, excludere, restricție sau preferință intemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect de a distruge ori compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea în condiții de egalitate a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, și cultural sau în orice alt domeniu al vieții publice" (art.1).

Statele semnătare condamnă în special segregarea rasială și apartheidul și se angajează să prevină, să interzică și să eliminate pe teritoriul lor practicile de această natură.

Ele condamnă, de asemenea, și se angajează să pedepsească prin lege orice difuzare de idei bazate pe superioritatea sau ura rasială, orice incitare la discriminare rasială, ca și orice acte de violență sau provocare la asemenea acte, precum și orice sprijin acordat unor activități rasiste, inclusiv finanțarea lor, se angajează să declare ilegale și să interzică organizațiile și activitățile de propagandă organizată sau orice alt fel de activitate de propagandă care incită la discriminare rasială, să considere ca infracțiune prin lege participarea la asemenea organizații sau activități, să nu permită autorităților sau instituțiilor publice de orice fel incitarea sau sprijinirea discriminărilor rasiale, să interzică și să eliminate discriminarea rasială sub toate formele ei, precum și să ia toate măsurile

- 24) Vezi textul Convenției în "Drepturile omului (Documente)", op.cit., p.81-89.
- 25) Detalii asupra acestei probleme, vezi în Stefan Glaser, op.cit., vol.II, p.227-234.
- 26) Vintilă Dongoroz și colectiv, op.cit., Partea specială, vol.IV, p.708-709.
- 27) Vespasian V.Pella a abordat, cu importante contribuții științifice, problemele privind incriminarea falsului de monedă în două lucrări: "La cooperation des états dans la lutte contre le faux monnayage", Paris, 1927 și "La repression des crimes contre la personnalité internationale de l'état", Paris, 1931.
- 28) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.164.
- 29) Vintilă Dongoroz și colectiv, op.cit., vol.IV, Partea specială, p.386-387.
- 30) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.122.
- 31) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.124-125; vol.II, p.183.
- 32) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.127.
- 33) Convenția este în vigoare de la 25 iulie 1951. Vezi textul acesteia în "Drepturile omului (Documente)", A.R.D.U. și Comitetul pentru drepturile omului din Ministerul de Interne, 1992, p.101-110.
- 34) Grigore Geamănu, "Drept internațional penal...", op.cit., p.194.
- 35) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.129.

CAPITOLUL XIV

JURISDIȚIA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ

1. Necesitatea unei jurisdicții penale internaționale.

Progresele notabile pe care dreptul internațional penal le-a realizat în ultimul secol în domeniul incriminării celor mai grave fapte penale cu caracter internațional nu au fost însoțite și de realizări corespunzătoare pe planul creării unor instituții judiciare internaționale, care să pună în aplicare normele de drept material consacrate.

În lipsa unei asemenea jurisdicții penale, sancționarea infracțiunilor internaționale continuă să fie realizabilă, cu unele exceptii limitate și conjecturale, în cadrul național, de către instanțele penale ale fiecărui stat. Convențiile internaționale prin care se incriminează anumite fapte penale cuprind prevederi potrivit cărora statele părți se angajează, în conformitate cu principiul *aut dedere aut judicare*, să caute pe autorii respectivelor infracțiuni și să-i pedepsească penal indiferent de cetățenia acestora sau a victimelor lor; ori de locul unde au fost comise faptele sau, în cazul în care nu consideră necesar sau posibil să o facă, să-i extrădeze unui alt stat interesat, precum și să coopereze între ele, astfel ca aceștia să nu rămână nepedeptași, ele exercitând în acest mod o competență universală cu caracter alternativ.

Convențiile internaționale respective nu stabilesc, însă, și reguli de drept judiciar sau procedural, în afara unor dispoziții destul de sumare referitoare la obligația respectării de către instanțele judecătoarești naționale a garanțiilor procesuale general recunoscute și comune legislației penale a statelor civilizate.

În baza convențiilor internaționale care asigură protecția umanitară a victimelor conflictelor armate, statele contractante s-au angajat să ia toate măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru reprimarea infracțiunilor grave, cu caracter de crime internaționale, definite în cuprinsul acestora.

Astfel, Convențiile de la Geneva din 1949 (art.49 al Convenției I, art.50 al Convenției a II-a, art.105-108 și 129 ale Convenției a III-a și art.146 al Convenției a IV-a), Protocolul I adițional la aceste convenții, încheiat în 1977 (art.85, paragraful 1), ca și Convenția de la Geneva din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat (art.28)

- 24) Vezi textul Convenției în "Drepturile omului (Documente)", op.cit., p.81-89.
- 25) Detalii asupra acestei probleme, vezi în Stefan Glaser, op.cit., vol.II, p.227-234.
- 26) Vintilă Dongoroz și colectiv, op.cit., Partea specială, vol.IV, p.708-709.
- 27) Vespasian V.Pella a abordat, cu importante contribuții științifice, problemele privind incriminarea falsului de monedă în două lucrări: "La cooperation des états dans la lutte contre le faux monnayage", Paris, 1927 și "La repression des crimes contre la personalité internationale de l'état", Paris, 1931.
- 28) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.164.
- 29) Vintilă Dongoroz și colectiv, op.cit., vol.IV, Partea specială, p.386-387.
- 30) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.122.
- 31) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.124-125; vol.II, p.183.
- 32) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.127.
- 33) Convenția este în vigoare de la 25 iulie 1951. Vezi textul acesta în "Drepturile omului (Documente)", A.R.D.U. și Comitetul pentru drepturile omului din Ministerul de Interni, 1992, p.101-110.
- 34) Grigore Geamănu, "Drept internațional penal...", op.cit., p.194.
- 35) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.129.

CAPITOLUL XIV

JURISDIȚIA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ

1. Necesitatea unei jurisdicții penale internaționale.

Progresele notabile pe care dreptul internațional penal le-a realizat în ultimul secol în domeniul incriminării celor mai grave fapte penale cu caracter internațional nu au fost însoțite și de realizări corespunzătoare pe planul creării unor instituții judiciare internaționale, care să pună în aplicare normele de drept material consacrate.

În lipsa unei asemenea jurisdicții penale, sancționarea infracțiunilor internaționale continuă să fie realizabilă, cu unele excepții limitate și conjecturale, în cadrul național, de către instanțele penale ale fiecărui stat. Convențiile internaționale prin care se incriminează anumite fapte penale cuprind prevederi potrivit cărora statele părți se angajează, în conformitate cu principiul *aut dedere aut judicare*, să caute pe autorii respectivei infracțiuni și să-i pedepsească penal indiferent de cetățenia acestora sau a victimelor lor; ori de locul unde au fost comise faptele sau, în cazul în care nu consideră necesar sau posibil să o facă, să-i extrădeze unui alt stat interesat, precum și să coopereze între ele, astfel ca acestia să nu rămână nepedeptași, ele exercitând în acest mod o competență universală cu caracter alternativ.

Convențiile internaționale respective nu stabilesc, însă, și reguli de drept judiciar sau procedural, în afara unor dispoziții destul de sumare referitoare la obligația respectării de către instanțele judecătorești naționale a garanțiilor procesuale general recunoscute și comune legislației penale a statelor civilizate.

În baza convențiilor internaționale care asigură protecția umanitară a victimelor conflictelor armate, statele contractante s-au angajat să ia toate măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru reprimarea infracțiunilor grave, cu caracter de crime internaționale, definite în cuprinsul acestora.

Astfel, Convențiile de la Geneva din 1949 (art.49 al Convenției I, art.50 al Convenției a II-a, art.105-108 și 129 ale Convenției a III-a și art.146 al Convenției a IV-a), Protocolul I adițional la aceste convenții, încheiat în 1977 (art.85, paragraful 1), ca și Convenția de la Geneva din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat (art.28)

impun statelor semnatare, între altele, trei categorii de obligații: de a incrimina în legislația lor națională faptele grave de încălcare a regulilor umanitare, de a sancționa persoanele care comit infracțiuni de această natură și de a asigura anumite garanții de ordin procedural pentru inculpați, referitoare la judecată, dreptul de apărare, căile de recurs sau executarea pedepselor.

Asemenea obligații sunt asumate de către statele părți și în cuprinsul convențiilor internaționale referitoare la reprimarea altor infracțiuni internaționale, cum ar fi genocidul (art.V al Convenției din 1948), terorismul (art.1 al Convenției din 1937), traficul de stupefianți (art.36 al Convenției unice asupra stupefiantelor din 1961) etc.

Potrivit legislației interne a statelor, judecarea infracțiunilor de drept internațional penal este incredințată, în general, instanțelor militare, acolo unde acestea există, când este vorba de crimele contra păcii și securității omenirii sau de crimele de război, și instanțelor civile în cazul celorlalte infracțiuni, acestea din urmă fiind fie instanțele ordinare, fie tribunale specializate (pentru genocid sau pentru terorism, de exemplu).

Sancționarea potrivit jurisdicției naționale a infracțiunilor incriminate prin convenții internaționale constituie o modalitate juridică necesară în actualul stadiu de dezvoltare a relațiilor internaționale, dar nu și suficientă. Practica judiciară a dovedit că lipsa unei jurisdicții internaționale permanente și imparțiale, competentă să judece toate infracțiunile cu caracter internațional, astfel cum acestea sunt definite și caracterizate prin convențiile respective, constituie o lacună majoră a dreptului internațional actual, cu consecințe extrem de defavorabile pentru comunitatea internațională în efortul tot mai organizat al acestieia de a controla fenomenul infracțional și a sancționa pe cei ce încalcă legalitatea internațională.

Dacă în cazul infracțiunilor săvârșite de către persoane particulare acest inconvenient este în parte limitat prin formele de colaborare internațională instituționalizate în cuprinsul convențiilor (asistență judiciară, extrădarea, comisiile rogatorii etc.), în cazul celorlalte crime, care constituie cele mai grave încălcări ale dreptului internațional, posibilitatea ca faptele să fie pedepseite de către tribunalele naționale este redusă, dacă nu iluzorie, deoarece asemenea infracțiuni sunt cel mai adesea inspirate sau ordonate de către guvernele statelor, adevărății lor autori nefiind persoanele particulare.

Este aproape de neconcepție ca pentru crimele contra păcii, violările aduse angajamentelor internaționale sau crimele împotriva umanității, inclusiv genocidul, statele care patronează asemenea fapte,

chiar dacă din uimire, să-și dea acordul ca execuțanții propriilor ordine să fie aduși în fața propriilor lor tribunale pentru a fi condamnați.¹⁾

În ce privește crimele de război, s-a constatat²⁾ că urmărirea efectivă a autorilor acestora, exceptând situațiile din timpul celui de al doilea război mondial, s-a făcut pe plan național numai în situații marginale, cum sunt:

a) în caz de schimbare a regimului politic în interiorul unui stat, care a favorizat o punere sub acuzare generală a deținătorilor puterii în timpul regimului advers (Argentina în 1976-1983, Bangladesh, în 1971, Angola în 1976, Cambodgia în 1975-1978, Nicaragua în 1971-1981);

b) în cazuri de acte individuale fără interes pentru operațiile militare (S.U.A. în Vietnam în 1965-1971, Olanda în Indonezia în 1949, Belgia în Republica Democrată Congo în 1965);

c) când controlul asupra extinderii conflictului armat pe teritoriul național a impus-o (Israelul, în 1956);

d) când opinia publică, alertată de mass-media, a exercitat presiuni politice asupra guvernului (Afacerea May Lay în S.U.A. în 1968).

Crearea unei jurisdicții penale internaționale apare astfel ca indispensabilă pentru ca incriminarea infracțiunilor internaționale să nu rămână un simplu demers teoretic și pentru a se evita ca sancționarea celor ce încalcă legea internațională să depindă în cea mai mare parte de guvernele unor state care inspiră sau patronează asemenea încălcări ori de interese politice conjuncturale, exterioare actului de justiție. Ea condiționează într-o anumită măsură existența însăși a dreptului internațional penal și reprezentă justiție penală internațională.

2. Proiecte de instituire a unei jurisdicții penale internaționale.

Problema creării unor instanțe penale internaționale s-a pus pentru prima dată în secolul trecut, autorul unui prim asemenea proiect fiind juristul elvețian Gustav Moynier, care în 1872 a propus crearea unui tribunal internațional pentru reprimarea crimelor comise împotriva dreptului omului. În concepția autorului, un asemenea tribunal trebuia să judece crimele de război comise prin încălcarea dispozițiilor Convenției de la Geneva din 1864, urmând a fi compus din 5 persoane numite de către statele beligerante (două) și statele neutre (trei). Ideea constituirii unui asemenea tribunal nu a avut, însă, o prea mare audiență la data respectivă, considerându-se că prin aceasta s-ar nesocoti jurisdicțiile

najionale³), dar ea a fost adesea reluată în perioada următoare, când s-au propus diverse variante ale unor jurisdicții internaționale.

Tratatul de la Versailles din 1919 prevedea în art.227 constituirea unui tribunal special compus din cinci judecători provenind din țările victorioase în război - Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia - pentru a judeca pe Wilhelm al II-lea de Hohenzolern, împăratul Germaniei învinse în război. Tratatul mai prevedea în articolele următoare (art.228-230) urmărirea și judecarea în Germania și pe teritoriul Puterilor aliate și asociate a persoanelor acuzate de a fi comis acte contrare legilor și obiceiurilor războiului, tribunalele care urmau să-i judece fiind compuse din membri aparținând tribunalelor militare ale Puterilor interesate, dacă faptele erau comise împotriva resortisanților mai multor puteri aliate.

După cum este cunoscut, tribunalul interaliat nu l-a putut judeca pe împăratul Germaniei, care nu a fost extrădat de către Olanda, unde se refugiasă, întrucât faptele pentru care a fost acuzat nu erau prevăzute nici în dispozițiile referitoare la extrădare din legea olandeză, nici în tratatele de extrădare pe care Olanda le încheiașe cu alte state. Activitatea celorlalte tribunale internaționale a fost extrem de redusă, guvernul german refuzând să pună la dispoziția puterilor victorioase pe cei vinovati.

În perioada imediat următoare primului război mondial, preocuparea pentru crearea unei instanțe penale internaționale permanente s-a manifestat atât în cadrul Societății Națiunilor, cât și în cadrul unor foruri științifice de drept internațional.

În 1920, un Comitet de juriști ai Societății Națiunilor a întocmit un proiect de organizare a justiției penale internaționale sub forma unei Înalte Curți de Justiție Internațională, separată de Curtea Permanentă de Justiție Internațională, care să fie competentă a judeca crimele contra dreptului omului, dar fiind dezbatut în Adunarea Societății Națiunilor proiectul nu a fost aprobat, apreciindu-se ca prematur.

Între 1920-1936, înființarea unei jurisdicții penale internaționale a fost susținută de mai multe societăți internaționale ale juriștilor, între care Asociația de drept internațional și Institutul de drept internațional, iar Asociația Internațională de drept penal a discutat această problemă la mai multe congrese ale sale, în 1928 aprobată un proiect de statut al unui tribunal penal internațional întocmit de președintele Asociației, românul Vespasian V. Pella.

Odată cu Convenția asupra prevenirii și reprimării terorismului, la 16 noiembrie 1937 a fost deschisă spre semnare "Convenția pentru

crearea unei Curți penale internaționale".⁴ Rolul Curții ce se preconiza a fi înființată era de a judeca pe indivizii acuzați că au săvârșit vreuna din infracțiunile prevăzute de Convenția referitoare la terorism.

Curtea trebuia să aibă un caracter permanent, sediul urmând a fi la Haga, și să fie compusă din 5 membri, juriști cu o competență recunoscută în dreptul penal, care au fost sau sunt judecători ai unor instanțe penale naționale ale statelor membre ale Societății Națiunilor.

Convenția, care are nu mai puțin de 56 articole, tratează amănunțit statutul judecătorilor, organizarea și competența Curții, procedura de judecată, pedepsele pe care le poate aplica și executarea acestora, inclusiv modalitatea de grăriere a pedepselor, dar, deși a fost semnată de 24 state, nu a intrat în vigoare, nefiind ratificată.

Imediat după al doilea război mondial s-au constituit, în imprejurările cunoscute, cele două tribunale militare internaționale, de la Nurenberg și Tokio, ambele cu caracter ad-hoc, pentru îndeplinirea unor sarcini determinate și anume judecarea principalilor criminali din statele învinse, care au comis crime de război sau crime împotriva păcii și umanității. Statutele acestor tribunale vor face obiectul unei tratări separate.

Tinând cont de criticele formulate cu privire la caracterul ad-hoc al celor două tribunale, de proiectele și argumentele avansate în perioada interbelică, dar și de nevoile tot mai acut resimțite de comunitatea internațională, în cadrul discuțiilor purtate cu prilejul confirmării de către Organizația Națiunilor Unite a statutului și practicii Tribunalului de la Nurenberg, în anii 1946-1947, au fost reluate eforturile în direcția creării unei Curți penale internaționale cu caracter universal.

Problema a fost abordată și în legătură cu adoptarea în 1948 a Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, care în art. VI prevedea posibilitatea ca judecarea celor care comit asemenea crime să se facă și de către o Curte criminală internațională. În lipsa unei asemenea instanțe, Adunarea generală a O.N.U. a adoptat o rezoluție specială, concomitent cu Convenția, în care se afirma necesitatea constituirii în viitor a unui organ jurisdicțional pentru judecarea crimerelor de drept internațional și în primul rând a celei de genocid și se cerea Comisiei de drept internațional să studieze posibilitatea de înființare a acesteia. La cea de a doua sa sesiune, în 1950, Comisia de drept internațional a ajuns la concluzia că este oportun și posibil să se creeze un asemenea organ judiciar internațional cu competență penală,

preconizând initial ca acesta să funcționeze ca o cameră pentru infracțiuni internaționale pe lângă Curtea Internațională de Justiție de la Haga, apoi ca un tribunal penal de sine-stătător.⁹

Adunarea generală a O.N.U. a înșărcinat în 1950¹⁰ un Comitet special cu elaborarea unui proiect de statut al unei jurisdicții penale permanente. Acest document, sub titlul "Proiect al statutului unei jurisdicții criminale internaționale", a apărut într-o primă redactare în 1951, apoi cu unele mici modificări operate de un nou comitet special, în 1953, a fost înaintat Adunării generale a O.N.U. un "Proiect de statut al unei Curți penale internaționale". În anul următor, discutarea proiectului a fost amânată sine die de către Adunarea generală a O.N.U.,¹¹ considerându-se că înființarea unei Curți penale internaționale este strâns legată de proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii și de definiția agresiunii, care constituiau de asemenea în acel moment obiectul de preocupare al unor organisme ale O.N.U.

Între timp, agresiunea a fost definită în 1974, iar lucrările Comisiei de drept internațional asupra proiectului Codului crimelor contra păcii și securității omenirii au fost reluate din 1982. Ca urmare, în 1989, Adunarea generală a O.N.U. a cerut Comisiei de drept internațional să reia studiul problemei creării unei Curți criminale internaționale în limitele proiectului de cod menționat.¹² Problema se află și în prezent pe agenda Comisiei de drept internațional a O.N.U., fără a se fi ajuns la formularea unui nou proiect care să fie înaintat Adunării generale.

Potrivit proiectului de statut publicat în 1953, Curtea penală internațională este concepută ca o instituție independentă, fără legături directe cu Organizația Națiunilor Unite sau cu vreo altă instanță judiciară internațională, un organism permanent, care să fie convocat în sesiune ori de câte ori este necesară soluționarea unei cauze.

Curtea se compune din 15 judecători, constituind un corp de magistrați independenți, aleși, indiferent de naționalitatea lor ori de faptul dacă au o singură cetățenie, dublă cetățenie sau sunt apatizi, dintre persoanele care se bucură de cea mai înaltă considerație morală și care îndeplinește condițiile pentru a exercita în țările lor cele mai înalte funcții judiciare sau sunt jurisconsuți cu o competență recunoscută în drept internațional și în special în dreptul internațional penal.

Judecătorii se aleg pe o perioadă de nouă ani, cu drept de realegere, de către statele părți la statut, în aşa fel încât să se asigure reprezentarea marilor forme de civilizație și a principalelor sisteme juridice ale lumii, fiecare stat neputând avea mai mult de un judecător în cadrul unui mandat.

Curtea poate fi sesizată cu judecarea unei cauze nu în virtutea imputernicirilor date acesteia prin statut, ci pentru fiecare caz în parte prin atribuirea competenței în baza unei convenții, a unui compromis sau prin declarație unilaterală, de către statele ai căror cetățeni sunt inculpați sau pe teritoriul cărora a fost comisă infracțiunea, faptul că un stat a aderat la statutul Curții neobligându-l și la acceptarea jurisdicției acesteia.

Curtea penală internațională este competentă să judece persoanele acuzate de crime de drept internațional general recunoscute. Ea judecă numai persoanele fizice, indiferent dacă acestea sunt reprezentanți guvernamentali, funcționari sau simpli particulari.

Pentru soluționarea cauzelor deduse judecății, Curtea este imputernicită să aplique dreptul internațional, inclusiv dreptul internațional penal, iar dacă este cazul și dreptul intern al statelor părți la statut.

Sesizarea Curții și susținerea acuzării sunt încredințate procurorului, funcție asumată de un jurisconsult desemnat de către reclamant și se fac printr-un act de acuzare bazat pe constatărilor anchetei efectuate de o Cameră de instrucție formată din cinci judecători desemnați în acest scop anual și pentru un an de către Curte.

Proiectul de Statut cuprinde garanțiile fundamentale judiciare care trebuie respectate pe toată durata judecății pentru asigurarea unui proces echitabil (rezumția de nevinovăție, dreptul de a lua cunoștință de acuzațiile aduse și dreptul de apărare, prezența la dezbatere, publicitatea dezbatelor, secretul deliberării etc.).

Curtea penală internațională judecă în complet format din minimum 7 judecători și adoptă hotărâri cu majoritatea judecătorilor prezenti. Hotărârile Curții trebuie să fie motivate. Ele sunt definitive și nu sunt supuse apelului, singura cale de atac permisă fiind revizuirea. Curtea poate pronunța împotriva acuzatului stabilit că este vinovat orice pedeapsă pe care o apreciază ca necesară, sub rezerva unor limitări prevăzute în instrumentul care-i atribue competență.

Executarea hotărârii de condamnare se face în conformitate cu prevederile convenției prin care s-a acceptat jurisdicția Curții. Condamnatul poate să fie grăbit sau eliberat condiționat de către un comitet compus din cinci membri, constituit în acest scop de către statele care au acceptat competența Curții.

Statutul astfel preconizat, ale cărui prevederi le-am evidențiat la timpul prezent, constituie, din păcate, o problemă a unui viitor mai mult

sau mai puțin îndepărtat, pentru că înființarea Curții penale internațională nu este încă posibilă, pentru motive diferite și contradictorii.

Pe de o parte, s-a exprimat temerea că prin constituirea unui tribunal internațional, cu atribuții suprastatale, ar putea fi limitată într-un mod inadmisibil suveranitatea statelor, scoțându-se de sub jurisdicția lor o importantă categorie de infracțiuni, iar o asemenea instanță ar putea fi folosită drept arenă a luptelor politice sau pentru realizarea scopurilor particulare ale unor state. Pe de altă parte, s-a apreciat că în forma sa actuală, prevăzută în proiectul de statut, o asemenea instanță nu ar constitui decât un paleativ, o instituție lipsită de orice semnificație sau importanță practică, deoarece totul a fost lăsat la discreția statelor luate individual, ea nefiind creată de către Adunarea generală a O.N.U., ci în baza unei convenții între state, iar acestea au și dreptul neîngrădit de a-i atribui competența de judecată și de a-i-o putea retrage pentru fiecare caz în parte, ceea ce în fapt ar însemna să fie sustrase judecății cele mai grave crime internaționale.¹⁰⁾

Crearea unei curți penale internaționale rămâne în continuare un deziderat, existența acestea fiind, însă, resimțită ca necesară în lupta comunității internaționale contra unei criminalități tot mai organizate, mai extinse și mai agresive. La o asemenea instanță face trimitere și Convenția internațională asupra limitării și reprimării crimei de apartheid, din 1973, care în art.V prevede că persoanele acuzate de săvârsirea unor asemenea fapte vor putea fi judecate nu numai de către tribunalele naționale, ci și de către "un tribunal internațional penal care ar fi competent față de acele state părți care vor fi acceptat competența sa", deci de către Curtea penală internațională ce ar urma să se înființeze.

În lipsa unui tribunal internațional competent să judece toate categoriile de crime internaționale stabilite potrivit reglementărilor existente, ultimii ani cunosc o revenire la tribunalele internaționale constituite ad-hoc pentru judecarea unor anumite crime comise în perioade determinate și în anumite zone geografice, într-un domeniu limitat la cel al regulilor umanitare care guvernează modul de comportare a beligeranților pe timpul conflictelor armate.

Asemenea tribunale internaționale au fost constituite pentru fosta Iugoslavie și pentru Ruanda, în legătură cu atrocitățile săvârșite pe timpul conflictelor armate sângeroase din aceste părți ale lumii.

3. Tribunalele militare internaționale de la Nürnberg și Tokio.

Declarația de la Moscova din 30 octombrie 1943 a principalelor puteri aliate și asociate în războiul mondial cuprindea intenția fermă a acestora ca ofițerii și soldații germani și membrii partidului nazist care sunt responsabili de atrocități și crime și care au luat parte în mod voluntar la îndeplinirea lor să fie trimiși în țările unde au fost săvârșite faptele lor abominabile pentru a fi judecați și pedepsiti conform legilor din aceste țări, iar marii criminali, ale căror crime sunt fără localizare geografică precisă, să fie pedepsiti potrivit unei decizii comune a guvernelor aliate.

În baza acestei declarații, Guvernul provizoriu al Republicii Franceze și Guvernele Statelor Unite ale Americii, al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și al U.R.S.S. au încheiat la Londra la 8 august 1945 "Acordul privind urmărirea și pedepsirea marilor criminali de război ai Puterilor europene ale Axei", prin care au hotărât instituirea unui Tribunal militar internațional care să judece pe criminalii de război ale căror crime sunt fără localizare geografică precisă. Acordul cuprindea în anexă statutul Tribunalului, în care se stabileau regulile de constituire, de jurisdicție și de funcționare a acestuia.¹¹⁾

Potrivit Statutului său, Tribunalul militar internațional, care și-a stabilit drept sediu orașul Nürnberg din Germania ocupată, era compus din patru membri și patru supleanți, reprezentând pe cele patru mari puteri învingătoare în război, președinția acestuia fiind asigurată pe rând de către unul din judecători, iar hotărârile fiind luate cu majoritatea membrilor săi, în caz de egalitate prevalând votul președintelui. Pentru hotărârea de condamnare era necesar votul a cel puțin trei judecători.

Statutul cuprindea în art.5 și o dispoziție potrivit căreia în caz de necesitate, determinată de numărul proceselor de judecată, se puteau înființa și alte tribunale, cu compozиție, competență și procedură identice cu cele prevăzute în statut.

Competența de judecată *ratione materiae* a Tribunalului, prevăzută de art.6 al Statutului, se referea la:

► crimele contra păcii: ordonarea, pregătirea, declararea sau ducerea unui război de agresiune, sau a unui război prin violarea tratatelor, a garanțiilor sau a acordurilor internaționale, sau participarea la un plan concertat sau la un complot pentru îndeplinirea oricărui dintre aceste acte;

► crimele de război: violarea legilor și obiceiurilor războiului, în cadrul cărora erau incluse cu caracter exemplificativ asasinatul, retelele tratamente și deportarea pentru muncă forțată sau în orice alt scop a populațiilor civile din teritoriile ocupate, asasinatul sau retelele tratamente ale prizonierilor de război sau ale persoanelor aflate pe mare, executarea ostatecilor, jefuirea bunurilor publice sau private, distrugerea fără motiv a orașelor și satelor sau devastarea lor nejustificată de necesități militare;

► crimele contra umanității: asasinatul, exterminarea, aducerea în stare de sclavie, deportarea și orice alt act inuman comis contra oricărei populații civile înainte sau în timpul războiului, ca și persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase, dacă aceste acte sau persecuții, indiferent dacă constituiau sau nu o violare a dreptului intern al țării unde s-au produs, au fost comise ca urmare a oricărei crime aflate în competența tribunalului sau în legătură cu o asemenea crină.

În legătură cu competența *ratione personae*, statutul aduce unele precizări importante referitoare la marii criminali de război. Tribunalul era competent să judece orice persoană care, acționând în contul țărilor europene ale Axei, a comis, individual sau cu titlu de membri ai unor organizații, oricare din crimele menționate. Conducătorii, organizatorii, provocatorii sau complicitii care au luat parte la elaborarea sau executarea unui plan concertat ori a unui complot pentru comiterea oricăreia dintre crimele prevăzute de statut erau considerați răspunzători pentru toate actele îndeplinite de către alte persoane în executarea planurilor respective, situația lor fiind, evident, aceea de instigator sau complicit, după caz.

Faptul că asemenea persoane sunt șefi de stat sau înalți funcționari nu constituie nici o scuză absolutorie, nici un motiv de diminuare a pedepsei, iar împrejurarea că acuzatul a acționat conform instrucțiunilor guvernului său, ori a unui superior ierarhic, nu îl exonerează de răspundere, putând fi, însă, considerată un motiv de diminuare a pedepsei, dacă tribunalul ar aprecia că aceasta ar fi în interesul justiției (art.7-8).

În cazul în care în cadrul unui proces se constată că un inculpat vinovat de o anumită faptă face parte dintr-un grup sau o organizație, Tribunalul este abilitat (art.9) să declare că grupul sau organizația respectivă sunt criminale. În virtutea acestui text, Gestapoul, S.S.-ul și conducerea partidului nazist german au fost declarate criminale. O asemenea declarație îndreptățea autoritățile competente ale fiecăruia dintre statele care au constituit tribunalul să defere tribunalelor militare naționale pe oricare din membrii organizației sau grupului declarat ca

având caracter criminal în virtutea simplei lor afiliieri la un asemenea grup sau organizație, al căror caracter criminal rămânea stabilit și nu putea fi contestat.

Tribunalul era imputernicit să judece pe acuzați și în contumacie, indiferent că aceștia nu au fost descoperiți sau nu se prezintă, dacă consideră că judecarea lor este în interesul justiției.

Pentru descoperirea criminalilor de război, efectuarea acțiilor de urmărire penală, pregătirea actului de acuzare și susținerea acestuia în fața tribunalului statutul prevedea constituirea unei Comisii de instrucție și urmărire a marilor criminali de război, compusă din reprezentanți ai ministerului public din cele patru țări semnatare ale acordului (art.14 și 15).

Statutul prevedea în art.16 garanțiile fundamentale pentru ca acuzații să fie judecați în cadrul unui proces echitabil, precum și reguli de procedură amănunte care să fie observate de tribunal pe timpul procesului, inspirate din regulile fundamentale judiciare și procedurale în vigoare la acea dată în cadrul procesului penal în legislația statelor care au constituit tribunalul.

Hotărârea tribunalului prin care se constată vinovăția inculpatului sau acesta este achitat de orice penalitate este, potrivit art.26 al Statutului, definitivă și nesusceptibilă de revizuire și trebuie să fie motivată.

Tribunalul putea să pronunțe în caz de constatare a vinovăției pedeapsa cu moarte sau orice altă pedeapsă pe care o consideră ca justă, având și dreptul de a ordona confiscarea oricăror bunuri furate de către condamnat, care erau remise Consiliului de Control al Alianților din Germania (art.27 și 28).

Executarea pedepselor era încredințată Consiliului de Control al Alianților, care avea și dreptul de a modifica sau de a reduce pedepsele aplicate, fără a le agrava (art.29).

Tribunalul militar internațional pentru Extremul Orient, cunoscut și ca Tribunalul de la Tokio, după sediul său, a fost înființat în condiții istorice asemănătoare cu cele ale Tribunalului de la Nürnberg.

Constituirea unui asemenea tribunal a fost preconizată în cuprinsul "Declarației de la Potsdam" din 26 iulie 1945, semnată de Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și China, care cuprindea condițiile de capitulare a Japoniei, la care a aderat la 8 august 1945, odată cu intrarea sa în război contra acestei țări, și fosta U.R.S.S. Declarația a fost acceptată de Japonia la 1 septembrie 1945, după înfrângerea sa.

În baza Declarației din 1945, Comandantul suprem al forțelor aliate din Extremul Orient a aprobat la 19 ianuarie 1946 "Carta Tribunalului

militar internațional pentru „Extremul Orient”¹²⁾, pentru a pedepsi cu promptitudine pe marii criminali de război din această parte a lumii, în fapt pe militariștii japonezi care au declanșat și purtat războiul de agresiune împotriva țărilor invingătoare.

În constituirea și funcționarea tribunalului un rol important l-a jucat Comandantul suprem al forțelor aliate din Extremul Orient, generalul american Mac Arthur, care în afară de aprobarea Cartei Tribunalului, avea, potrivit acestei Carte, atribuția de a numi pe judecători de pe o listă propusă de statele care au semnat actul de capitulare a Japoniei și de alte state care au aderat la acesta, precum și pe președintele tribunalului, exercitând totodată și alte funcții legate de numirea președintelui Consiliului care îndeplinea atribuțiile de instrucție, urmărire penală și susținere a acuzării sau de executarea, modificarea ori atenuarea pedepselor pronunțate, exercitând în fapt supravegherea asupra întregii activități a tribunalului.

Carta Tribunalului de la Tokio cuprinde, în liniile sale generale, principii și reglementări similare cu cele din Statutul Tribunalului de la Nürnberg, cu unele deosebiri, însă.

Tribunalul era compus din cel puțin 6 membri și cel mult 11 membri, judecând în complet de 6 judecători (art.2 și 4).

Competența după persoane a tribunalului se limita la persoanele invinsite a fi comis crime grave, nefiind abilitat să declare criminale anumite grupuri sau organizații, ca în cazul celui de la Nürnberg. Competența sa după materie cuprindea crimele contra păcii, crimele de război și crimele contra umanității, într-o formulare asemănătoare celei din Statutul Tribunalului de la Nürnberg, cu mențiunea că, în ce privește crimele contra păcii, agresiunea se pedepsea indiferent dacă a existat sau nu o declaratie de război. Crimele de război sunt definite sumar ca violări ale legilor și obiceiurilor războiului, iar printre crimele contra umanității nu figurează și persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase (art.5).

Regulile de procedură și garanțiile judiciare, precum și cele privind responsabilitatea acuzaților sau pedepsele pe care tribunalul le putea aplica sunt similare celor din Statutul Tribunalului de la Nürnberg. Carta nu cuprinde mențiuni despre caracterul definitiv sau nerevizuibil al hotărârii, dar nu indică nici că ar fi posibilă vreo cale de atac împotriva hotărârii de condamnare pronunțate de tribunal, hotărârea fiind executorie la ordinul Comandantului Suprem al forțelor aliate, singurul pentru care se prevede dreptul de a o modifica (art.17).

Tribunalul Militar de la Nürnberg s-a pronunțat la 1 octombrie 1946, condamnând la moarte 12 persoane, la muncă silnică pe viață 3 persoane, iar la inchisoare între 10 și 20 de ani alte 4 persoane, 3 incuipajii fiind achitați, iar Tribunalul Militar de la Tokio și-a încheiat lucrările la 12 noiembrie 1948, condamnând la moarte 7 persoane, la inchisoare pe viață 11 persoane, iar alte 7 la detenție pe viață¹³⁾.

4. Tribunalul internațional pentru fostă Iugoslavie.

Ororile săvârșite în conflictul armat izbucnit pe teritoriul fostei Iugoslavii între sârbi, croați și musulmani au determinat Organizația Națiunilor Unite să ia inițiativa studierii aspectelor juridice și de altă natură pe care le-ar ridica constituirea unui tribunal internațional ad-hoc pentru judecarea infracțiunilor grave săvârșite de combatanți prin încalcarea regulilor de ducere a războiului

Punctul de plecare l-a constituit Rezoluția nr.764/13 iulie 1992 a Consiliului de Securitate, prin care se atragea atenția că toate părțile aflate în conflict trebuie să se conformeze obligațiilor asumate potrivit dreptului internațional umanitar și că persoanele care comit sau ordona să se comită încălcări grave ale Convențiilor de la Geneva sunt direct răspunzătoare în mod individual pentru acele încălcări, rezoluție ale cărei prevederi au fost reafirmate și dezvoltate printr-o altă - nr.771/13 august 1992. O rezoluție ulterioară (nr.780/6 octombrie 1992) dispunea formarea de către secretarul general al O.N.U. a unei comisii de experți care să analizeze datele furnizate din Iugoslavia asupra încălcărilor grave și să întocmească un raport, care a fost prezentat la 9 februarie 1993.

Pe baza raportului secretarului general, Consiliul de Securitate a adoptat Rezoluția nr.808/22 februarie 1993 prin care se hotără înființarea unui tribunal internațional, iar secretarul general era rugat să prezinte propunerile concrete și opțiuni adecvate pentru implementarea rapidă și efectivă a acestei hotărâri, ținând seama și de sugestiile prezentate de statele membre ale O.N.U.

Studiile efectuate de secretarul general pentru crearea unui asemenea tribunal au evidențiat existența unor probleme deosebit de complexe și de o natură foarte variată, semnalate ca atare de guvernele consultate, de organizațiile internaționale neguvernamentale și de experți.

O primă problemă au constituit-o înseși bazele juridice ale constituirii unui tribunal internațional special și anume dacă un asemenea

organism judiciar ar putea fi creat printr-o rezoluție a Consiliului de Securitate, organ eminentamente politic, fără atribuții legate de problemele jurisdicționale.

Calea normală din punct de vedere juridic pentru constituirea tribunalului trebuie să fie cea a încheierii unui tratat între state, care să fie în prealabil negociat de un for internațional adecvat (Adunarea generală a O.N.U. sau o conferință internațională specială), apoi supus semnării și ratificării. Acest parcurs firesc ar avea avantajul unei abordări și examinări detaliate a tuturor problemelor ce se ridică în legătură cu stabilirea tribunalului și ar permite statelor participante să-și exerceze voința lor suverană, în special dacă ele doresc sau nu să devină părți la tratat. În practică relațiilor internaționale de până acum s-a dovedit, însă, că toate încercările de acest fel au fost sortite eșecului sau amânerii sine die.

Avându-se în vedere caracterul de urgență al constituuirii tribunalului, s-a considerat că abordarea respectivă, chiar dacă ar fi fost incununată de succes, ar fi avut dezavantajul unei perioade îndelungate pentru transpunerea în practică, precum și al nesiguranței că s-ar putea obține numărul necesar de ratificări pentru intrarea în vigoare sau că printre statele ratificatoare s-ar afla și acelea care să facă tratatul eficient.

În raportul întocmit de secretarul general al O.N.U.¹⁴⁾ înființarea tribunalului internațional ad-hoc printr-o rezoluție a Consiliului de Securitate se justifica cu următoarele argumente:

► incălcările grave ale dreptului umanitar pe teritoriul fostei Iugoslavii constituie o amenințare la adresa păcii și securității internaționale;

► răspunderea individuală a celor ce au săvârșit crime, asupra careia Consiliul de Securitate a avertizat în repetate rânduri în legătură cu situația din fosta Iugoslavie;

► stabilirea unui tribunal internațional ar contribui la îndeplinirea scopului de a pune capăt unor asemenea crime (rol preventiv), la luarea unor măsuri efective pentru aducerea în justiție a persoanelor răspunzătoare (rol punitiv) și ar contribui la restabilirea și menținerea păcii;

► instituirea tribunalului s-ar încadra în categoria măsurilor bazate pe forță în conformitate cu Capitolul VII al Cartei O.N.U.;

► tribunalul internațional, având un caracter judiciar, ar trebui să-și exerceze atribuțiile independent de considerații politice, fără a se afla sub controlul Consiliului de Securitate cu privire la îndeplinirea funcțiilor sale judiciare;

► Consiliul de Securitate nu crează pentru tribunalul internațional norme de drept material pe care să le aplique, acestea fiind cele din dreptul internațional actual.

Studiul secretarului general a relevat și alte aspecte deosebit de complexe, ce-și păstrează în continuare actualitatea lor, legate de acceptarea sau neacceptarea de către state, în baza constituțiilor lor, a extrădării propriilor cetățeni pentru a fi judecați de tribunalul internațional sau pentru executarea în alte state a pedepselor, de măsurile privind stabilirea persoanelor vinovate și cercetarea lor prealabilă, inclusiv de forțele polițienești ce pot fi antrenate la aceasta, de raportul dintre tribunalul internațional și tribunalele interne, dintre legislația internațională și cea internă privitoare la faptele imputate, de faptul dacă tribunalul va fi capabil să judece pe toți criminalii etc.

În același timp, s-au ridicat și alte probleme, cum ar fi aceea a caracterului selecțiv al tribunalului ad-hoc, întrucât s-au comis crime la fel de atroce ca în fosta Iugoslavie și în alte țări în care au avut loc conflicte armate, sau privind legea aplicabilă, pentru că Protocolul al II-lea de la Geneva din 1977 referitor la conflictele armate interne nu cuprinde mențiuni exprese referitoare la pedepsirea crimelor de război și a crimelor contra umanității.

Pe de altă parte, însă, era evident că întârzierea constituuirii mecanismului judiciar ar fi dus la compromiterea acestuia, iar rămanerea în continuarea nepedepsite a crimelor săvârșite ar aduce deservicii mari implementării normelor dreptului umanitar și ar incuraja asemenea fapte și în viitor.

În cunoștința tuturor acestor aspecte, Consiliul de Securitate a aprobat propunerea Secretarului general al O.N.U. și, prin Rezoluția nr.827/25 mai 1993, a decis "stabilirea unui tribunal internațional pentru scopul unic de a pedepsi persoanele responsabile de violări grave ale dreptului umanitar comise pe teritoriul fostei Iugoslavii între 1 ianuarie 1991 și o dată ce urmează a fi stabilită de Consiliul de Securitate la restabilirea păcii" și a adoptat statutul acestuia.

Tribunalul internațional pentru fosta Iugoslavie a fost constituit ca un organ subsidiar al Consiliului de Securitate, în virtutea art.29 al Cartei O.N.U.

Potrivit Statutului, Tribunalul internațional, al cărui sediu este stabilit la Haga, este compus din 11 judecători, aleși pe o perioadă de 4 ani, cu dreptul de a fi realeși, de Adunarea Generală a O.N.U., la propunerea Consiliului de Securitate, de pe o listă de 22-23 persoane, întocmită de secretarul general pe baza nominalizărilor făcute de către

statele interesate, care pot prezenta câte doi candidați de naționalitate diferită, conform unor criterii care să garanteze competența și obiectivitatea acestora. Cei 11 judecători sunt repartizați în două camere de primă instanță de 3 judecători și o cameră de apel de 5 judecători (art.11-12).

Procurorul tribunalului este numit de Consiliul de Securitate pe baza propunerii secretarului general al O.N.U. tot pentru o perioadă de 4 ani, fiind ajutat de personalul necesar numit la propunerea sa de secretarul general (art.16).

Competența după persoane a tribunalului este limitată la persoanele fizice, autori, coautori, complici și instigatori, care au comis violări grave ale dreptului internațional, fără a se prevedea inculparea unor grupuri instituționalizate (art.6-7).

În competență materială a tribunalului intră, potrivit statutului acestuia, următoarele categorii de fapte: încălcările grave ale Convențiilor de la Geneva din 1949 (art.2), violările legilor și obiceiurilor războiului (art.3), genocidul (art.4) și crimele împotriva umanității, evident altele decât genocidul (art.5). Sub acest aspect, o importanță particulară prezintă modul în care este formulat art.3 al statutului, care menționează în mod expres ca violări ale legilor și obiceiurilor războiului recurgerea la mijloace și metode de război interzise prin diferite instrumente juridice internaționale și anume: întrebuițarea armelor otrăvite și a altor arme calculate să producă suferințe inutile; distrugerea intenționată a orașelor și satelor sau devastarea lor nejustificată de o necesitate militară; atacarea sau bombardarea prin orice mijloace a orașelor neapărate, a satelor, a locuințelor sau clădirilor; ridicarea, distrugerea sau producerea de daune instituțiilor dedicate religiei, carității și educației, artelor și științelor, monumentelor istorice și lucrărilor de artă și știință; jefuirea proprietății publice sau private.

Purificarea și epurarea etnică nu figurează printre faptele vizate de Statut, dar acestea cad sub incidența crimelor împotriva umanității, în măsura în care constituie expulzări de persoane, persecuții pentru rațiuni de ordin politic, rasial sau religios sau alte acte inumane, ori acte de genocid.¹⁵⁾

Potrivit Statutului, Tribunalul internațional pentru fostă Iugoslavie aplică normele dreptului internațional umanitar care fac parte neîndoいnlic din dreptul cutumiar, pentru a nu se contesta anumite norme ale convențiilor scrise la care unele state nu sunt părți.

Procedura Tribunalului este publică, potrivit art.21 și 22 al Statutului. Art.21 recunoaște acuzatului toate garanțiile judiciare prevăzute de Pactul referitor la drepturile civile și politice din 1966.

Hotărârile date de camerele de primă instanță sunt supuse recursului în fața Camerei de apel a Tribunalului, la sesizarea procurorului sau a condamnatului, numai pentru eroare într-o problemă de drept și eroare asupra faptelor stabilite. Camera de apel poate confirma, casa sau revizui hotărârea camerelor de primă instanță (art.25).

Inspirându-se din evoluțiile actuale ale reglementărilor internaționale care tind să aboli pedeapsa cu moarte, Statutul nu prevede decât pedepse cu închisoarea, la individualizarea quantumului pedepsei tribunalul trebuie să recurgă la practica generală privind pedeapsa închisorii a tribunalelor locale de pe teritoriul fostei Iugoslavii, deci la normele aplicabile pe teritoriul unde s-au comis infracțiunile. Odată cu pedeapsa, tribunalul este abilitat să decidă și restituirea către proprietarii legitimi a oricăror bunuri și valori dobândite ilegal de către persoanele condamnate (art.24).

Pedeapsa închisorii se execută într-un stat desemnat de Tribunalul internațional de pe o listă a statelor membre ale O.N.U. care au indicat Consiliului de Securitate voînta lor de a accepta persoanele condamnate, potrivit regimului aplicat în statul respectiv (art.27). Statele respective au dreptul să acorde și grătirea, însă sub controlul Tribunalului internațional (art.28).

Statele membre ale O.N.U. sunt obligate să coopereze și să acorde asistență juridică tribunalului internațional pentru identificarea și căutarea persoanelor vinovate, producerea de dovezi, expedierea documentelor și îndeosebi pentru arestarea și aducerea în fața tribunalului a persoanelor împotriva cărora s-a emis mandat de arestare sau de aducere (art.29).

Tribunalul internațional pentru pedepsirea crimelor săvârșite în conflictul izbucnit pe teritoriul fostei Iugoslavie s-a constituit și și-a început lucrările prin studierea unui număr imens de dosare. Eficiența sa va depinde, însă, de numeroase elemente de drept și de fapt, de voînta statelor membre ale O.N.U. de a coopera cu acesta și, fără îndoială, de felul cum va evolua conflictul fratricid din fostă Iugoslavie. Rolul său nu va putea fi, însă, decât unul pozitiv, în sensul întăririi legalității internaționale privind normele aplicabile în timp de conflict armat.

5. Tribunalul Internațional pentru Ruanda.

Tribunalul internațional pentru fosta Iugoslavie a servit ca model pentru înființarea ulterioară a unui alt tribunal internațional pentru judecarea crimelor săvârșite în perioada de conflict armat - Tribunalul internațional pentru Ruanda.

Tribunalul menționat, a cărui titulatură completă este "Tribunalul internațional penal pentru pedepseirea persoanelor responsabile de genocid și alte violări grave ale dreptului internațional umanitar comise pe teritoriul Ruandei și a cetățenilor ruandezi responsabili de genocid și alte asemenea violări comise în teritoriul statelor vecine, între 1 ianuarie 1994 și 31 decembrie 1994", a fost înființat în baza prevederilor Capitolului VII al Cartei O.N.U., prin Rezoluția nr.955 din 8 noiembrie 1994 a Consiliului de Securitate.

Rezoluția nu menționează un sediu al tribunalului, acesta urmând a se stabili ulterior tot de către Consiliul de Securitate, însă precizează că un oficiu al tribunalului este obligatoriu să funcționeze pe teritoriul Ruandei.

Tribunalul are o organizare și principii de funcționare similare cu cele ale Tribunalului internațional pentru fosta Iugoslavie în ce privește atât compoziția sa, statutul judecătorilor, procedura de judecată, răspunderea individuală a făptuitorilor, garanțiile procesuale pentru inculpați, cât și cooperarea și asistența judiciară datorată de statele membre ale O.N.U. pentru identificarea, arestarea și anchetarea persoanelor învinuite de săvârșirea unor crime.

În ce privește competența, Tribunalul este abilitat să judece pe de o parte persoanele, indiferent de calitatea și cetățenia acestora, care au comis crime legate de războiul fratricid pe teritoriul Ruandei, iar pe de altă parte persoanele, cetățeni ai statului ruandez, care au comis acte de genocid sau alte crime pe teritoriul statelor vecine Ruandei, în perioada conflictului armat indicată în titulatura acestuia (1 ianuarie - 31 decembrie 1994).

În competența materială a tribunalului intră trei categorii de fapte:

► genocidul, definit în cuprinsul art.2 într-o formulare similară celei din Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 1948;

► crimele împotriva umanității, constând, potrivit art.3, în atacuri sistematice și pe scară largă săvârșite împotriva oricărei populații civile în baza unor considerente de ordin național, politic, etnic, rasial sau religios, sub formă de ucidere, exterminare, aducere în stare de sclavie,

deportare, lipsire de libertate, tortură, răpire, persecuții pentru rațiuni politice, rasiale sau religioase și alte asemenea acte inumane;

► crimele de război săvârșite prin violarea articolului 3 comun al Convențiilor de la Geneva din 1949 și ale prevederilor corespunzătoare, dezvoltătoare ale regulilor din respectivul articol, cuprinse în Protocolul II de la Geneva din 1977 referitor la conflictele armate fără caracter internațional, avându-se în vedere că pe tot parcursul său conflictul armat din Ruanda s-a păstrat în limitele unui conflict intern.

Sub acest ultim aspect, art.4 al Statutului enumeră, fără a limita la acestea competența Tribunalului, următoarele crime de război: violențele exercitate asupra vieții, sănătății ori integrității fizice sau mintale ale unor persoane, în special uciderile sau relele tratamente (torturi, mutilări sau orice formă de pedepse corporale), pedepsele colective, luarea de ostateci, actele de terorism, ultragierea demnității corporale (umiliri, tratamente degradante, răpiri, prostituarea forțată etc.), jaful și execuțiile fără o judecată prealabilă sau judecarea fără respectarea garanțiilor judiciare corespunzătoare.

Statutul prevede o competență prevalentă a Tribunalului internațional față de orice altă instanță care ar judeca fapte de natura celor menționate săvârșite în limitele teritoriale stabilite, principiul non bis in idem aplicându-se în mod absolut în ce privește hotărările tribunalului internațional și în mod relativ pentru hotărările date de tribunalele naționale, în sensul că persoanele judecate de acestea vor putea fi rejugădate de tribunalul internațional dacă hotărările pronunțate în ceea ce-i privește se referă la fapte caracterizate ca fiind crime de drept comun, ori dacă judecata în fața unui tribunal național nu a fost imparțială, a fost angajată doar cu scopul de a salva pe inculpat de la răspunderea penală internațională sau nu s-a desfășurat cu diligență necesară.

Sentința Tribunalului internațional poate fi atacată cu apel pentru erori de fapt sau de drept și supusă revizuirii pentru motive specifice acestei căi de atac.

Pedeasă aplicată de tribunal nu poate fi decât inchisoarea pe termen determinat, ale cărei limite se apreciază în raport de practica generală privind pedepsele privative de libertate a tribunalelor din Ruanda. Ea se execută pe teritoriul Ruandei sau al oricărui stat care și-a exprimat voința de a accepta persoane condamnate de către Tribunal. Grațierea sau comutarea pedepsei se pot face numai de către președintele tribunalului,

cu consultarea celorlalți judecători, la propunerea autorităților statului pe teritoriul căruia aceasta se execută.

Președintele Tribunalului internațional pentru Ruanda trebuie să prezinte anual Consiliului de Securitate și secretarului general al O.N.U. un raport asupra activității desfășurate de instanță.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1) Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.201.
- 2) Vezi André Andries, "Le droit penal des conflits armés: un droit sans tribunal?", Bruxelles, 1993, p.8.
- 3) Grigore Geamănu, Dreptul internațional public, op.cit., vol.II, p.562.
- 4) Vezi textul acesta în Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.241-248.
- 5) M.Cherif Bassiouni, "Introduction to the Genocide Convention", în "International Criminal Law", op.cit., p.282-283.
- 6) Rezoluția nr.489 (V) din 1950.
- 7) Vezi textul acestuia în Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.567-575.
- 8) Prin Rezoluția nr.898 (IX) din 14 decembrie 1954.
- 9) Rezoluția nr.44/39 din 4 decembrie 1989.
- 10) Vezi Grigore Geamănu, Drept internațional public, op.cit., vol.II, p.569-570; Stefan Glaser, op.cit., p.28 și 201.
- 11) Vezi Textul Acordului și statutului anexat în Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.217-224.
- 12) Vezi textul acesta în Stefan Glaser, op.cit., vol.I, p.225-230.
- 13) Dr.Ionel Cloșcă, dr.Ion Suceavă, op.cit., p.475-476.
- 14) Rapport du secrétaire général établi conformément au par. 2 de la Resolution 808 (1993) du Conseil de Sécurité, Doc. O.N.U. S/25. 704, 3 mai 1993.
- 15) Eric David, op.cit., p.632.

CUPRINS

CAPITOLUL I: DREPTUL INTERNACIONAL PENAL - DEFINIȚIE, OBIECT DE REGLEMENTARE, RAPORTUL CU ALTE RAMURI DE DREPT.....	3
1. Definiția dreptului internațional penal.....	3
2. Obiectul de reglementare.....	4
3. Diferența dintre dreptul internațional penal și dreptul penal internațional.....	5
4. Dreptul internațional penal ca parte componentă a dreptului internațional public.....	6
5. Dreptul internațional penal și dreptul penal intern al statelor.....	10
CAPITOLUL II: FORMAREA, DEZVOLTAREA ȘI CODIFICAREA DREPTULUI INTERNACIONAL PENAL.....	12
1. Apariția primelor instituții de drept internațional penal.....	12
2. Dezvoltări ulterioare primului război mondial.....	16
3. Constituirea dreptului internațional penal modern.....	18
CAPITOLUL III: INTERZICEREA RECURGERII LA FORȚA ARMATĂ ÎN RELAȚIILE INTERNATIONALE.....	24
1. Evoluții politice și juridice privind folosirea forței în relațiile internaționale.....	24
2. Limitări ale dreptului de a recurge la forța armată sub egida Societății Națiunilor. Definiția agresorului.....	30
3. Nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forță, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan.....	33
4. Limitarea mijloacelor de exercitare a forței în dreptul internațional contemporan.....	36

ISBN - 937 - 9205 - 04 - 6

Preț
10.000 Lei